

mfa

Vetenskapsmagasinet

Meddelanden från Åbo Akademi

Mars 2016

Nr 2

”

Processen mot Auer har paralleller med skandalerna kring Thomas Quick i Sverige och det fall man kan se i TV-serien *Making a Murderer*.

I rättvisans vågskål

”MAN BORDE HA UNDERSÖKT AUER BÄTTRE” | VÄLPACKAT ÄR HÄLFLEN VUNNET
BORTOM RIMLIGT TVIVEL? | NYTT FYND FÖR VARANFINNARE | AUER DÖMDES I MEDIERNA

Nyfunnen art:

Varanus semotus

På den avlägsna ön Mussau i Papua Nya Guinea finns bara ett storväxt rovdjur som lever på land. Den nyss upptäckta varanen *Varanus semotus* kan bli över en meter lång, och kroppens förhållande till svansen är 2:3. Varanen är svart med gula och orangea märken och turkos till blå pigmentering på svansen. Tungan är blekt gul, vilket är unikt för bara tre andra kända varanarter i Stilla-havsområdet.

Till dieten hör kräftdjur, andra reptiler och deras ägg, samt små fåglar. *Varanus semotus* är också asätare.

– Varaner som den här brukar äta i princip vad som helst som de kan fånga och döda, samt kadaver och sköldpaddsägg när sådana finns tillgängliga. När de är unga är Stilla-havsvaraner mycket skygga och livnär sig främst på insekter och andra små djur, säger **Valter Weijola**, doktorand i biologi vid Åbo universitet, utexaminerad magister från Åbo Akademi och den som hittade och först har gett en vetenskaplig beskrivning av arten.

Läs mera på sidan 6.

Foto: Valter Weijola.

intro

Åbo Akademi, med psykologiprofessor Pekka Santtila i spetsen, tilldelades i slutet av förra året 115 000 euro av Undervisnings- och kulturministeriet för att planera en specialiseringsutbildning i rättspsykologi. I det här numret bekantar vi oss närmare med ett konkret rättsfall där Santtilas expertis inom området kommit till användning.

Mordet i Ulvsby har varit en av Finlands längsta rättsprocesser, med vändningar som av juridiskt kunniga kallats märkliga. Mordet ägde rum i december 2006. Högsta domstolen slog i december 2015, nio år efter mordet, fast att åklagaren inte längre får en ny chans att åtala den mördade Jukka S. Lahtis fru, Anneli Auer, efter att hon frikänts av Vasa hovrätt i februari 2015.

MORDET VÄCKER frågor om bevisföring i samband rättsprocesser. Vi talar med både Juha Joutsenlahti, som var den första utredningschefen, och åklagare Kalle Kulmala, som gett polisens undersökningar hård kritik. Dessutom talar vi med professor Santtila samt Åbo Akademi-anknutna Julia Korkman och Katarina Finnilä, som samtliga vittnat i fallet i egenskap av sakkunniga, och tar en titt på hur medierna skapat rafflande rubriker av fallet i hopp om en säljande story.

Lärdomen vi kan ta av att lyssna på våra forskare är vikten av att sätta tyngdpunkten på förnuftsmässiga och väl uppbyggda argument i stället för att gå på känsla och tyckande. Detta är en expertis som rättstaten vilar på och som finns inom universiteten. Hop-pas politikerna lyssnar, mitt i arbetet med att montera ned studiestödet och universitetens finansiering.

DET ÄR INTE bara rättsprocesser i detta nummer av *MfÅA*. Vi bekantar oss också med utvecklingen av nanomediciner mot tarmsjukdomar och talar med Harriet Silius, som efter tjugo år som professor i kvinno- och genusvetenskap nyligen gått i pension.

Chefredaktör

Nicklas Hägen

mfåa

MEDDELANDEN FRÅN ÅBO AKADEMI

REDAKTION	NICKLAS HÄGEN, chefredaktör tfn: (02) 215 4693 e-post: nicklas.hagen@abo.fi MARCUS PREST, redaktör tfn: (02) 215 4715 e-post: marcus.prest@abo.fi
WEBBREDAKTÖR	PETER SIEGFRIDS tfn: (02) 215 4882 e-post: peter.siegfrids@abo.fi
REDAKTÖR I VASA	ARI NYKVIST tfn: (06) 324 7452 e-post: ari.nykvist@abo.fi
ADRESS	Åbo Akademi Domkyrkotorget 3 20500 Åbo
E-POST	meddelanden@abo.fi
WWW	mfaa.abo.fi
ANSVARIG UTGIVARE	THURID ERIKSSON, kommunikationschef tfn: (02) 215 4124 e-post: thurid.eriksson@abo.fi
GRAFISK FORM	PETER SIEGFRIDS
TRYCKERI	Tidningen trycks av tryckeri FRAM och upplagan är 4 800 ex.

ISSN 2341-9644 (print)
ISSN 2341-9652 (online)

© Kommunikationsenheten vid Åbo Akademi 2016

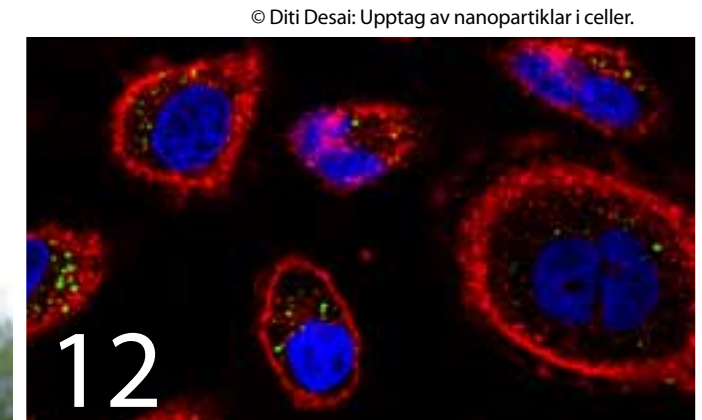

Meddelanden från Åbo Akademi utges ut av Åbo Akademi. Tidningen utkommer månatligen under läsåret och sänds till huvuddelen av akademins anställda samt bla till massmedia, till universitet och högskolor i Norden, till kommuner, bibliotek och gymnasier i Svenskfinland, till medlemmar i Akademiföreningen Åbo Akademiker r.f. och till ett stort antal personer verksamma inom politik, förvaltning och näringsliv.

MEDDELANDEN FRÅN ÅBO AKADEMI

© craftivist collective: "Barbie provoking conversations on gender inequality". Publicerad enligt CC 2.0 från www.flickr.com/photos/craftivist-collective/5690933269/in/photostream.

© Diti Desai: Upptag av nanopartiklar i celler.

Luca Giordano: Detalj ur fresk i Palazzo Medici Riccardi, Florens, 1684–1686.

ARTIKLAR

- 12 Välpackat är hälften vunnet**
ÅA-forskare har utvecklat nanopartiklar som hjälper läkemedel mot tarmsjukdomar klara den utmanande miljön i tarmen och ta sig in i rätt celler.
- 16 Bortom rimligt tvivel?**
Juha Joutsenlahti var förundersökningsledare och utredningschef för mordet på Jukka S. Lahti. Fallet skulle bli ett av de mest kontroversiella i Finlands moderna historia.
- 21 "Man borde ha undersökt Auer bättre"**
Häradsåklagare Kalle Kulmala anser att avgörande misstag gjordes i början av utredningen på mordet på Lahti.
- 23 Expertis visar sig i ett transparent resonemang**
Tre rättspsykologer från ÅA var involverade i rättegångarna mot Auer. Expertis är inte bara att säga att något är på ett visst sätt, utan förmågan att redogöra för en tankegång.
- 29 Auer dömdes i medierna**
Medieforskarna Pentti Raittila och Elina Noppari har undersökt hur Anneli Auer behandlades av pressen.
- 30 Bättre men inte bra**
Jämställdhet, rasism och Barbie. Vi möter Harriet Silius, nyligen pensionerad professor i kvinnovetenskap.

NYHETER

- 06 Nytt fynd för varanfinnare**
Åbo Akademi-alumn Valter Weijola hittade en ny varanart under sitt fältarbete på Papua Nya Guinea.
- 09 Nya hedersdoktorer vid Åbo Akademi**
På doktorspromotionen i maj promoveras 14 hedersdoktorer. Vi ger en kort presentation av dem.

KOLUMNER

- 08 Flyktingkrisen borde förena Europa**
Verktygen för att ta emot flyktingar och bidra till en lösning av krisen i Mellanöstern finns inom EU, skriver kolumnist Osama al-Aloulou.
- 35 "Resursbrist": En orsak för de mäktigaste**
Veckans gästkolumnist, Adrian Perera, skriver om hur snart sagt alla andra än patienterna hänvisat till resursbrist i samband med "Kuppiskandalen".

Nytt fynd för varanfinnare

För åtta år sedan hittade ÅA-alumnen Valter Weijola en ny varanart, *Varanus obor*, i östra Indonesien. År 2012 var det dags igen, den här gången var det arten *Varanus semotus* som han hittade på ön Mussau i Papua Nya Guinea. Fyndet publicerades nyligen i tidskriften *ZooKeys*.

TEXT: NICKLAS HÄGEN

V*aranus semotus* är den första nya varan som hittats i Papua Nya Guinea på tjugio år. Valter Weijola fann arten i samband med ett fältarbete för sin doktorsavhandling vid Åbo universitet, där han utreder artmångfalden och den geografiska utbredningen av de så kallade Mangrovevaranerna.

– I princip försöker jag och mina kolleger förstå när och hur dessa djur koloniserat Stilla havets öar, samt vilka öar som hyser egna arter. Det är ett intressant projekt. Stilla havets varanerna utgör möjligtvis den minst kända gruppen av storvuxna landlevande djur så det finns fortfarande massor att lära sig. Finansieringen har kommit delvis från stipendiefonder i Finland och delvis från Australien och USA, säger Weijola.

De genetiska analyserna har gjorts av biologilektor Christer Lindqvist vid Åbo Akademi och Stephen Donnellan vid South Australian Museum.

– Hittills har vi tittat på gener i mitokondrierna, men nu har vi även ett projekt med nästa generations sekvensering vilket borde ge ännu bättre fylogenetisk upplösning, säger Weijola.

I samband med arbetet tillbringade Weijola under år 2012–2013 närmare ett och ett halvt år på öarna i Stilla havet.

Han besökte alla större ögrupper i Papua Nya Guinea och delar av Salomonöarna.

– Under arbetet i Papua Nya Guinea reste jag från ö till ö och stannade ofta en till tre veckor för att samla in observationer, exemplar till museet och genetiskt material. Jag bodde främst inhytt hos lokala bybor eller ute i skogen beroende på omständigheterna.

Strövar du bara omkring på måfå eller finns det en systematik i vad du gör?

– Oftast finner man varanerna bara man vet var man skall söka och vet vad man skall titta och lyssna efter. Vissa arter är svårare att finna, speciellt de som lever i regnskog, och då får man använda sig av fällor eller spårhund. Det kan kräva lite envishet, säger Weijola.

– Vanligtvis har jag ett nära samarbete med lokala människor eller jägare som känner till området, miljön, vilka arter som finns och hur man bäst finner dem. Jag har lärt mig otroligt mycket på det viset.

Mussau ligger avlägset och *Varanus semotus*, vars namn på latin syftar på öns läge 250–300 kilometer från när-

maste ö, beräknas ha levt isolerad mellan en och två miljoner år – kanske ännu längre.

– *Varanus semotus* var inte svår att klassificera som en skild art på grund av de betydliga genetiska skillnaderna till dess närmaste släktingar. Dessutom var det relativt lätt att diagnostisera arten morfologiskt, det vill säga till sin uppbyggnad.

Vad är det som gör en art till en egen art och inte bara en variant av en annan?

– Det finns inget enkelt svar på den frågan. Någon sorts reproduktivt hinder är väl det mest entydiga som biologer enas om att är nödvändigt och det biologiska artbegreppet är användbart när du har närbesläktade, så kallade sympatriska, arter med överlappande utbredning.

– Det är svårare att bestämma om det finns rent biologiska reproduktionsbarriärer mellan så kallade allopatriska populationer som är geografiskt isolerade, vilket är fallet med öpopulationer. I sådana fall brukar man använda sig av andra definitioner för en art, till exempel om en population representerar en egen evolutionär utvecklingslinje. Om till exempel en öpopulation varit separerad tillräckligt länge för att uppvisa genetiska eller morfologiska skillnader från dess närmaste släktingar brukar man räkna det som en art. Förr användes även begreppet ”underart” för närbesläktade geografiskt isolerade arter men detta används inte längre. ♦

Valter Weijola (t.h.) med lokala fältassistenter i Kawaliap, centralt på ön Manus. Foto: Privat.

FINLAND GÅR EMOT EUROPEISKA REKOMMENDATIONER

EUROFOUNDs färsk rapport ”*Families in the economic crisis: Changes in policy measures in the EU*” beskriver barnfamiljers situation i den ekonomiska krisen som började 2008. Rapporten ser i detalj på tio EU-medlemsländer som representerar olika vägval i socialpolitiken vad gäller barnfamiljer.

Professor i socialpolitik vid Åbo Akademi, Mikael Nygård medverkar i Eurofound's rapport. Enligt Nygård framkommer det i rapporten att många länder gick in för att försöka skydda barnfamiljerna från den värsta smällen genom att förstärka socialskyddet på en bred front. Så gjorde man också i Finland – till en början. Efter 2012 ändrades linjen så att man i stället gått in för att skära ner i generella familjeöverföringar och istället försökt hålla barnfattigdomen stängd genom kontinuerliga men marginella höjningar av behovsprövade understöd. Finland verkar med andra ord numera gå en annan väg än vad de europeiska rekommendationerna föreslagit.

INFORMELL SAMVERKAN GER MERVÄRDE

I EN FINSK FABRIK ökade positiva känslor, närvaro och optimism bland arbetstagare som deltog i mindfulness-övningar. De upplevde att de sov bättre, kunde koncentrera sig bättre och fungera bättre i samverkan med andra. Egenföretagare i kreativa branscher skapar delade arbetsrum där man dels kan koncentrera sig på sitt arbete, dels få stöd från de andra medlemmarna.

Det finns många liknande exempel på att vi inte vill – eller borde – jobba helt ensamma. Exempelen är resultat av studier gjorda inom forskningskonsortiet HYVE2020. Forskningen behandlar balansgången på arbetsplatserna mellan dels gemenskap och individualism, dels välmående och ekonomiskt resultat. I delade arbetsrum kan vi skönja en möjlig syn på framtidens arbete. Inte heller i då vill vi jobba ensamma.

I resultaten beskriver forskningskonsortiet hur växelverkan och informella möten människor emellan ger ett mervärde, som i förlängningen ger nya innovationer och ekonomiskt resultat. Forskningskonsortiet arbetade under två år (2014–2015) och bestod av forskare vid Jyväskylä universitet, Tammerfors universitet, Åbo Akademi och Arbetshälsoinstitutet. Forskningen finansierades av Tekes inom Liideri-programmet.

MEDDELANDET FRÅN ÅBO AKADEMI

disputationer

CELLBIOLOGI

MSc Julia Misiorek disputerade i cellbiologi torsdagen den 18 februari på avhandlingen *The role of keratin intermediate filaments in the colon epithelial cells*. Opponent var professor Pavel Strnad, University Hospital Aachen, och kustos var professor John Eriksson.

VÅRDVETENSKAP

HVL Maj-Britt Högström disputerar i vårdvetenskap fredagen den 1 april på avhandlingen *Den äldsta – livet är ett tillägnande. En vårdvetenskaplig explorativ studie av ett meningsbärande budskap och en innerlig visdom*. Opponent är professor emerita Ingegerd Bergbom, Göteborgs universitet, och kustos är professor Carola Wärnå-Furu.

Preses Kjell Herberts (fr.v.), akademilektor Mårten Björkgren samt professor och biskop emeritus Gustav Björkstrand. Foto: Ari Nykvist.

NY SERIE I SAMARBETE ÖVER KVARKEN

DE TVÅ SYSTERAKADEMIERNA Svensk-Österbottenska Samfundet i Vasa och Kungliga Skytteanska Samfundet i Umeå stöder båda vetenskap och forskning med regional förankring. Nu samarbetar de även i form av en publikationsserie, Bottniska studier. De två nyaste rapporterna i serien, ”Bottniska trästäder” och ”Lika som bär?”, publicerades i början av året.

– Både i Umeå och Vasa drivs idag en omfattande och mångfasetterad forskning inom både humaniora, samhällsvetenskap och naturvetenskap. Bottniska studier ska berätta om aktuell forskning på båda sidorna om Kvarken i en mer populärvetenskaplig form och presentera och jämföra våra regioner, säger Lars-Erik Edlund, preses för Kungliga Skytteanska Samfundet.

– Poängen med serien är just det komparativa perspektivet. Något som tydligt syns i till exempel i studien ”Lika som bär?” där det religiösa landskapet i Hortlax i Västerbotten jämförs med det i Nykarleby, säger Kjell Herberts, preses för Svensk-Österbottenska Samfundet.

Enligt professor och biskop emeritus Gustav Björkstrand som har granskat och skrivit förordet till studien, är det viktigt att i forskningen i Norden inte bara lyfta fram norr-söder-axeln, utan även den allt mer intressanta och viktiga väst-öst-axeln.

– Det finns alla förutsättningar för ett ökat forsknings- och utbildningssamarbete över Kvarken och de två regionerna utgör ett naturligt samarbetsområde i tiden, säger Björkstrand.

Flyktingkrisen borde förena Europa

Att överge EU-projektet eller Schengenavtalet är ingen lösning på flyktingkrisen. Verktynen finns inom ett europeiskt samarbete, skriver kolumnist Osama al-Aloulou.

Rädsla, panik och nationalistiska reflexer är tillbaka i offentligheten. Euroskeptiska politiker använder flyktingkrisen som ett bevis på att EU-projektet och Schengenavtalet inte längre håller. Till exempel utrikesminister **Timo Soini** tar varje tillfälle i akt att påminna oss om att Europeiska unionen inte kan lösa flyktingkrisen. Tvärtom, påstår han, kan den förstöra hela Europa.

Euroskeptikerna är inte de enda som använder flyktingkrisen för att måla upp hotbilder. Republikens president **Sauli Niinistö** sade i sitt tal vid inledningen av riksdagens vårsession i februari att den västerländska och europeiska värdegrunden är hotad på grund av flyktingkrisen. Det kan ligga något i det, men det är inte hela sanningen.

EU-motståndare och andra som med hjälp av flyktingkrisen skapar rädsla, använder unionens brist på koordination för att förstöra historiens mest framgångsrika och enhetliga övernationella samarbetsprojekt. Jag tror att en effektiv politik för att lösa flyktingkrisen kan visa att de har fel.

Europa klarade den ekonomiska krisen 2008, trots att den var enorm. Kriget i Ukraina har utmanat Europeiska unionens östpolitik, men den har hittat förnuftiga lösningar för att hantera problemet.

I det nuvarande läget måste man beakta två saker. För det första kommer den nuvarande flyktingkrisen inte att upphöra inom en snar framtid och den är inte Europas sista utmaning. För det andra kommer det att finnas människor som försöker ta sig till Europa för att söka asyl så länge krigen fortsätter.

I princip är EU-länderna medvetna om att det krävs ett gemensamt svar på unionsnivå för att lösa flyktingkrisen. I praktiken koncentrerar de sig ändå på att själviskt driva sina egna intressen, vilket strider mot unionens principer. Det här har lett till konflikter mellan länderna och skapat panik i hela världsdelen.

Finland har ökat bevakningen av gränsen mot Sverige. Österrike har slutat följa Schengenavtalet. Öresundsbron, som under de senaste åren blivit en symbol för integration över nationsgränserna, har nu tappat den här betydelsen på grund av gränskontrollerna mellan Danmark och Sverige.

Människoströmmarna har gått att förutspå och de skulle ännu gå att kontrollera. En av unionens medlemsländer koordinerad verksamhet hade kunnat lösa flyktingkrisen, om länderna inte hade kon-

centrerat sig på att i första hand driva sina egna intressen. Situationen hade aldrig blivit en kris.

Att inhysa ett par miljoner flyktingar borde inte vara ett problem för Europeiska unionen. På dess område lever över 500 miljoner invånare och den tar emot tre miljoner immigranter årligen. Unionen borde skapa ett gemensamt europeiskt gränsbevaknings- och asylsystem. För tillfället har EU 28 medlemsländer, vilket betyder 28 skilda gränsbevaknings- och asylsystem. Att uppehålla dessa är dyrt och ineffektivt, och de fungerar inte enhetligt. Genom att skapa en förnuftig plan som gäller för hela unionen kunde man lindra paniken och rädslan.

I princip är EU-länderna medvetna om att det krävs ett gemensamt svar på unionsnivå för att lösa flyktingkrisen. I praktiken koncentrerar de sig ändå på att själviskt driva sina egna intressen.

Dessutom borde EU stöda Grekland politiskt och ekonomiskt. Unionen borde till och med agera utanför de egna gränserna genom att öka den humanitära hjälpen och skapa ett politiskt tryck för att få till stånd trygga zoner inom konfliktområdet.

Att stoppa nätverken för människosmuggling är en central del i att lösa krisen. Där behöver också Turkiet ta sitt ansvar. Flyktingarna söker alltid nya rutter. Som situationen nu ser ut kan det komma att betyda trafik genom Ryssland till Europa. I det fallet skulle Finland komma emot som första land.

Jag tror inte att flyktingkrisen är en orsak att begrava det hittills framgångsrika EU-projektet. Jag är av samma åsikt som finansminister **Alexander Stubb** uttryckte i februari, att EU är sjukt och att det behöver försvaras.

Om vi gav upp EU-projektet eller Schengenavtalet skulle Europa återvända till läget efter världskrigen. Den unika europeiska gemenskapen skulle inte finnas. Det är knappast många européer som skulle vara beredda att återvända till 1940- eller 1950-talet.

Var fjärde invånare i Libanon är flykting från Syrien. Det är en verklig kris. I ett skede tog Libanon emot 10 000 syriska flyktingar i dygnet. Det är fullt möjligt för EU att lösa den nuvarande flyktingkrisen, om ett land av Libanons storlek klarar en relativt mycket allvarligare flyktingsituation. ♦

Osama al-Aloulou, magisterstuderande i mänskliga rättigheter vid Åbo Akademi.

• Kolumnen är översatt från finska av Nicklas Hägen.

Nya hedersdoktorer vid Åbo Akademi

I samband med doktorspromotionen den 27 maj 2016 promoverar Åbo Akademi sammanlagt 14 hedersdoktorer. Universitetet hedrar en person med ett hedersdoktorat antingen på grund av personens gedigna vetenskapliga meriter eller som erkänsla för betydande insatser i samhället. Vi ger korta presentationer av hedersdoktorerna på de kommande uppslagen.

Till filosofie hedersdoktorer vid fakulteten för humaniora, psykologi och teologi promoveras:

Professor emerita Yvonne Hirdman

Yvonne Hirdman är professor emerita i kvinnohistoria vid Göteborgs universitet. Hon har också varit verksam vid Stockholms universitet och Södertörns högskola. Hirdman var en av grundarna av Forum för kvinnliga forskare och kvinnoforskning vid Stockholms universitet. Hon har författat flertalet böcker.

Författare Lars Sund

Lars Sund är prisbelönt finlandssvensk författare. Han har en bakgrund inom journalistiken och romandebuterade 1974. Sunds mest kända verk är trilogin som inleds med boken *Colorado Avenue*. Han studerade engelska, svenska och litteraturvetenskap vid ÅA på 1970-talet. *Vinterhamn* (1983) handlar om studentlivet i Åbo.

Yvonne Hirdman

Lars Sund

EASYTRANS ETT AV DE MEST LOVANDE STARTUP-TEAMEN I FINLAND

STARTNORDIC HAR valt konceptet EasyTrans till ett av de mest lovande start-up-team som de nu vill jobba med. EasyTrans-konceptet går ut på att med hjälp av molntjänster och genom att utnyttja matematiska algoritmer konvertera videomaterial för att erbjuda kompatibla videoformat till slutanvändarna. Mediekonvertern anpassar på ett effektivt sätt videomaterialet till den apparat, till exempel smarttelefon eller pekplatta, som tittaren använder. Konceptet har utvecklats vid Åbo Akademi laboratorium för inbyggda datorsystem.

Marknaden är kraftigt växande eftersom det blir allt vanligare att titta på filmer och

filmsnuttar online. Dessutom utvecklas teknologin kring videoformat hela tiden och i snabb takt.

Målet med STARTnordic-projektet är att möjliggöra att nordiska startup-företag slår igenom globalt genom att välja ut de som har mest potential och föra teamen bakom dem samman med ledare i världens mest framgångsrika startup-ekosystem.

STARTnordic har också valt ut EasyTrans att delta i festivalen LAUNCH som ordnas i San Francisco, USA i mars 2016. LAUNCH-festivalen är en av de största startup-konferenserna i världen och den fokuserar på att hjälpa den som har en idé att grunda ett fö-

retag på att bygga upp, utveckla och finansiera det man hoppas blir nästa generations framgångsrika företag.

Kommersialiseringen av EasyTrans har stötts av enheten för teknologiöverföring och innovationer vid Åbo Akademi och EasyTrans-teamet deltar just nu i utvecklingsprogrammet BusinessUp som arrangeras av SparkUp och Turku Science Park. EasyTrans har också fått finansiering inom Tekes TUTL-program (*Tutkimuksesta uutta tietoa ja liiketoimintaa*) som ska hjälpa forskare att hitta de bästa kommersialiseringsvägarna för sitt koncept. EasyTrans leds av professor **Sebastien Lafond**.

ÅA INLEDER PROJEKT FÖR ATT STÄRKA INNOVATIONSVERKSAMHETEN

ÅBO AKADEMI inleder ett projekt för att utveckla och bredda innovations- och kommersialiseringssamheten. Projektet finansieras med drygt 220 000 euro av Tekes.

Tekes finansierar i år liknande projekt vid universitet, högskolor och forskningsorganisationer med totalt 4,6 miljoner euro i programmet KINO (*Kansainvälisen innovaatio-osaamisen kehittäminen korkeakouluissa ja tutkimusorganisaatioissa*). Programmet, som är en del av ett av regeringens spetsprojekt, har som mål att flerdubbla antalet forsknings- och kunskapsbaserade tillväxtföretag.

Tekes beviljade finansieringen för att stöda bland annat universiteten att bygga upp

eller stärka verktygen för att internationellt kunna sprida forskningsbaserat kunnande och innovationer.

KINO-projektet vid Åbo Akademi är ettårigt och har en budget på drygt 440 000 euro. Vice rektor **Niklas Sandler** ansvarar för projektet.

– Vårt mål är att stärka Åbo Akademi förutsättningar för att nå ut också internationellt med innovationer. Dessutom ska vi stärka och utveckla vår kommersialiseringssamhet så att vi mera systematiskt kan stöda våra forskare för att forskningsresultat ska komma till nytta, säger Sandler.

Vid Åbo Akademi vill man särskilt stärka stödfunktionerna för kunskapsöverföring

inom de humanistiska ämnena, eftersom fokus inom kommersialiseringssamheten idag mest fokuserar på patentering och därmed mest naturvetenskaper.

KINO-projektet vid Åbo Akademi har fyra delområden där det ena är internt för Åbo Akademi, de tre andra är samarbeten med dels Helsingfors universitets Helsinki Innovation Services Ltd, dels Åbo universitet, Yrkeshögskolan Novia, Åbo yrkeshögskola, samt dels Åbo universitet, Östra Finlands universitet och Uleåborgs universitet.

Det sistnämnda konsortiet strävar efter att utveckla universitetens internationella kunskapsöverföring på nationell nivå.

DANSK FOND DELTAR I MEDELINSAMLINGEN

DEN DANSKA fonden Gustaf Packaléns Mindefond deltar i Åbo Akademi medelinsamling med 134 000 euro. Gåvan går till ÅA 100-årsfonden och kommer att användas för att stödja undervisningen och forskningen vid Åbo Akademi. Gåvan är den första stordonationen till ÅA 100-årsfonden från utlandet.

Gustaf Packaléns Mindefond syftar bland annat till att bidra till kulturell verksamhet samt att stärka de kulturella relationerna mellan Finland och de övriga nordiska länderna, särskilt Danmark. Fonden grundades år 1956 i enlighet med testamentet av den finska affärsmannen inom pappers- och skogsindustrin, kommerserådet Gustaf Packalén, som studerade vid Åbo Akademi. Packalén bodde nästan 40 år i Danmark.

– Gustaf Packaléns önskan var att Åbo Akademi är ett oberoende universitet med hög internationell behörighet. Gustaf Packalén hade vid sin död ingen familj, och därför skänkte han hela sin förmögenhet till en stiftelse vars primära syfte är att stödja Åbo Akademi, skandinaviska kulturer och forskningssamarbete, säger fondens ordförande **Hans Skytte Pedersen**.

Medelinsamlingskampanjen lanserades i maj 2015. De insamlade medlen går till ÅA 100-årsfonden och används för att stöda universitetets undervisning och forskning. Närmare information om kampanjen på adressen: www.abo.fi/donera.

KEMIRA STÖDER ÅA:S MEDELINSAMLING

KEMIFÖRETAGET KEMIRA vill delta i att utveckla finländskt toppkunnande och byggande av framtidens konkurrenskraft. Med den motiveringen deltar företaget i Åbo Akademi jubileumsinsamling med 200 000 euro. Kemira riktar donationen till utbildningsområdet teknik.

I sitt högskolesamarbete är Kemiras målsättning att stöda den höga nivå av forskning och utbildning på de områden som är viktiga för företaget, att skapa tillräcklig kunskapsgrund och att rekrytera nya experter. Enligt Kemira är samarbetet också en möjlighet att skapa internationella nätverk mellan universitet, företag och andra samfund.

Kemira och Åbo Akademi har haft ett mycket mångsidigt och fruktbart samarbete under flera årtionden. Samarbetet har inneburit gemensamma forsknings-

och utvecklingsprojekt. Verksamheten har omfattat bland annat utveckling av nya teknologier för kemiska reaktorer, bilavgaskatalysatorer, intensifiering av väteperoxidprocessen, framställning av fin- och specialkemikalier samt produktion av vattenreningskemikalier.

Forskarna vid Åbo Akademi har producerat ett stort antal gemensamma vetenskapliga publikationer med experter på Kemira. Tillsammans har Kemira och Åbo Akademi bidragit till att den kemiska teknologin i Finland är på toppnivå också globalt. Under de senaste åren har samarbetet fokuserats speciellt på så kallad grön kemi och grön kemisk teknologi. Samarbetet mellan Kemira och Åbo Akademi har även lett till ett stort antal licentiat- och doktorsavhandlingar, av vilka flera har fått ett finländskt vetenskapligt pris.

OCKSÅ STIFTELSEN FÖR KUNSKAPSTEORI OCH INFORMATIK DELTAR I JUBILEUMSINSAMLINGEN

STIFTELSEN FÖR kunskapsteori och informatik deltar i Åbo Akademi jubileumsinsamling med ett bidrag på 10 000 euro. Stiftelsen riktar donationen till utbildningsområdet pedagogik och lärarutbildning.

– Att satsa på lärarutbildningen och grundskolan är en långsiktig satsning som knappast ger avkastning på kort sikt men som är mycket viktig. Jag hoppas att vi kan bidra till att utveckla Åbo Akademi lärarutbildning till att vara en föregångare i Europa, säger stiftelsens ordförande för kun-

skapsteori och informatik **Sture Udd**.

Stiftelsen vill föregå med gott exempel. – Vi hoppas att vårt bidrag uppmuntrar andra aktörer och medborgare till en aktiva rörelse för större och mindre bidrag för en fundamental sak. Det är universiteten som ska driva samhällsutvecklingen men universiteten skalas ned, därför ska vi hjälpa dem att gripa tag i en ändringsprocess. Donationer hjälper en bit på vägen.

Carl-Henric Grenholm

William Pinar

Till teologie hedersdoktor vid fakulteten för humaniora, psykologi och teologi promoveras:

Professor emeritus Carl-Henric Grenholm

Carl-Henric Grenholm, professor emeritus i etik vid Uppsala universitet, har i sin forskning ägnat sig åt bl.a. etikens metateori, kristen socialetik och relationen mellan etik och ekonomi. Han har samarbetat med ÅA inom forskarutbildningen och har en lång publikationslista.

Till pedagogie hedersdoktorer vid fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier promoveras:

Professor William Pinar

William Pinar, *Professor of Curriculum Studies* vid University of British Columbia, Vancouver, är en av världens ledande forskare på sitt område. Han har under senare år bidragit till den transnationella och komparativa läroplansforskningen och den pågående utvecklingen i Kina.

Professor Karin Rönnerman

Karin Rönnerman, professor vid Göteborgs universitet, har i 15 år arbetat med och forskat i lärares professionsutveckling, skolutveckling, systematiskt kvalitetsarbete i skolan och genererat ledarskap. Rönnerman är en av Nordens mest kända forskare i aktionsforskning och handledning av lärarnas kunskapsutveckling i praktiken.

Till politics hedersdoktor vid fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier promoveras:

Forskningsprofessor Olli Kangas

Olli Kangas är direktör för samhällsrelationer vid Folkpensionsanstalten, FPA. Han har en lång akademisk karriär inom socialpolitiken, bland annat som professor vid Åbo universitet. Hans specialområde är komparativ forskning kring samhälleliga institutioner, inkomstfördelning och fattigdom samt pensionspolitik.

Karin Rönnerman

Olli Kangas

Välpackat är hälften vunnet

Tarmen är kroppens aggressivaste miljö. Tabletter är bekväma att använda och cirka 70 procent av de läkemedel som säljs idag är avsedda för oralt bruk. Forskning över ämnesgränserna visar hur man kan utveckla nanopartiklar som hjälper läkemedel mot tarmsjukdomar klara den utmanande miljön och ta sig in i rätt celler.

TEXT: NICKLAS HÄGEN

Läkemedelsutveckling består av några centrala delar. För det första behöver man känna sjukdomen ända ner på molekylär nivå, för att förstå hur den fungerar och varför den är problematisk. För det andra behöver man hitta en aktiv molekyl som har den effekt man önskar, så att den avbryter eller rättar till de skadliga skeendena i kroppen. För det tredje behöver man utveckla läkemedlet så att den aktiva molekylen förs till rätt plats i kroppen, det vill säga till den plats där sjukdomen finns och där den behöver verka.

Åbo Akademis farmaci professor **Jessica Rosenholm**, forskningsledare i cellbiologi **Cecilia Sahlgren** och akademilektor i cellbiologi **Diana Toivola** har tillsammans visat hur man kan utveckla nanopartiklar som kan bära med sig läkemedel mot olika tarmsjukdomar genom tarmens utmanande miljö och sedan ta sig in i tarmceller av ett speci-

fikt slag. Partiklarna för alltså inte bara de aktiva molekyler till rätt plats i kroppen, utan tar dem också in i cellerna för att där verka mot de proteiner som orsakar sjukdomen. Detta gör att mindre mängder läkemedel räcker och att mindre mängder av de aktiva molekylerna tar sig in i friska celler.

Resultaten är unika i sitt slag.

– Det finns sedan tidigare tabletter som har olika höljen så att tabletterna sönderfaller på ett visst ställe i tarmen. Det unika med de bärarpartiklar vi utvecklat är att de frigör läkemedlet först efter att de upptagits av de specifika tarmcellerna. Det finns inte sedan tidigare, säger Jessica Rosenholm.

En aggressiv miljö

Med ett lågt pH-värde och en mängd olika enzymer är magen kroppens aggressivaste miljö. Dessutom skyddas mag- och tarmkanalen av en slemhinna, som gör tarmcellerna svåra att komma åt även om läkemedlet nått fram till rätt ställe i tarmen.

– För att du ska orka genom dagen måste dina tarmceller bryta ned näringen och sönderdela födan ordentligt så att vi kan ta upp den i tunntarmen. För att det ska ske behövs många enzymer, som produceras av kroppen och kommer ut i tarmkanalen, säger Diana Toivola.

– Tarmcellerna kan inte ta upp näringen som större bitar, utan proteiner, fetter och kolhydrater bryts ner till sina grundmolekyler. Men det innebär att tarmen också bryter sönder de läkemedel vi tar oralt.

Det här betyder att det är en lång och utmanande väg för läkemedlet att ta sig, när målet är olika sjukdomar i tarmen.

– De största och vanligaste sjukdomarna i tarmkanalen är i tjocktarmen, det vill säga den sista biten av tarmen. Främst handlar det om tarminflammation och tjocktarmscancer. *Fortsättning på sid 14* ▶▶

Så här förs läkemedlet in i cellen

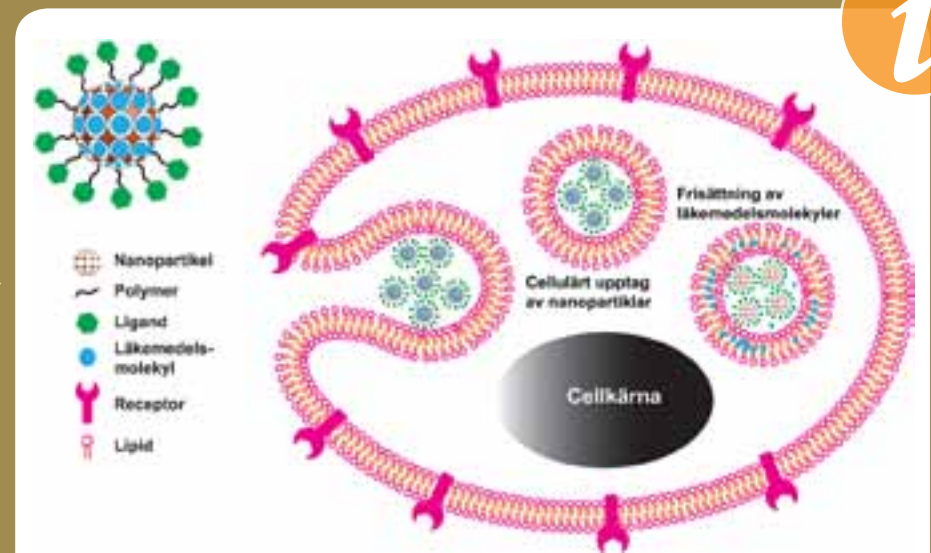
För att få ett läkemedel att nå fram till sjuka celler i tjocktarmen krävs smart design. Jessica Rosenholm, Cecilia Sahlgren och Diana Toivola har testat olika kombinationer av nanomaterial i såväl provrör, cellodlingar som möss. Ett material som visat sig vara robust nog att klara av tarmens påfrestande miljö är kiseldioxid.

– Amorf kiseldioxid kan brytas ned i kroppen och kroppens celler kan till och med använda den som näring. Det är ett väldigt ofarligt ämne, godkänt av amerikanska mat- och läkemedelsmyndigheten FDA och har redan länge använts i farmaceutiska och kosmetiska produkter. I EU får upp till fem procent av det dagliga födointaget bestå av kiseldioxid, säger Rosenholm.

Kiseldioxid är vattenlösligt så för att partiklarna ska lösas upp och försvinna behövs bara vatten. Det är bra eftersom de då också kommer att lösas upp i cellerna och tömmas ur kroppen med urinen, efter att de fyllt sin uppgift.

Men hur kan partiklarna klara sig genom kroppen om allt som behövs för att lösa upp dem är vatten? Bärarpartikeln i sig löses visserligen snabbt upp av vatten. Men när man fyller den med ett hydrofobt, vattenskyggt, läkemedel löses partikeln inte upp förrän det hydrofoba ämnet frigjorts från partikeln, alltså tömts inne i cellen.

Det här för oss till nästa problem: Hur får man läkemedlet att tas upp av cellerna och lösa sig från partiklarna inne i dem? Genom att modifiera ytan på partiklarna med funktionella grupper som gärna växelverkar

Schematisk bild av hur nanopartiklar tar sig in i en cell och i samma veva tar en bit av det lipida membranet med sig. När partikeln omsluts av det feta materialet frigörs läkemedlet från partikeln. Bild: Diti Desai.

med bestämda celler i kroppen kan man se till att cellerna tar upp dem. I det här fallet användes en kombination av olika polymerer och folsyra för att partiklarna skulle ta sig igenom tarmens slemhinna och in i tarmcellerna.

Cellens membran, dess "vägg", består av ett dubbelt lager lipider, ett fett material. När cellerna tar upp partiklarna följer en del av membranet som omger cellen med in i cellen där det lägger sig som en fet hinna runt partikeln. Det hydrofoba läkemedlet

inne i partikeln växelverkar gärna med detta lipida material och lockas ut ur partikeln.

– När de kommer i kontakt kan läkemedelsmolekylen sticka över till lipidmembranet. Den tycker det är trevligare att vara i en lipid miljö, säger Rosenholm.

På det här sättet har man frigjort läkemedlet inne i cellen, där det reagerar med det protein man ville nå. Bärarpartikeln, som nu tömts på läkemedlet, löses upp av vätskan inne i cellen, bryts ner och sköljs ur kroppen med urinen. ♦

Herman Lindqvist

Lena Marcusson

Till politices hedersdoktorer vid fakulteten för samhällsvetenskaper och ekonomi promoveras:

Journalist och författare Herman Lindqvist

Herman Lindqvist är journalist och författare med bakgrund som utrikeskorrespondent specialiserad på krig och katastrofer. Han arbetade som journalist i över 20 år men blev författare på heltid 1991 och har sedan dess gett ut 59 böcker. Lindqvist är också krönikör och har producerat populärvetenskapliga program för SVT.

Professor emerita Lena Marcusson

Lena Marcusson är professor emerita i förvaltningsrätt vid Uppsala universitet, där hon också varit prorektor. Hon är ledamot i Kungliga vetenskapsakademien och har forskat i centrala förvaltningsrättsliga frågeställningar med den offentliga förvaltningens gränser, god förvaltning och rättssäkerhet i förvaltningen som specialområde.

Professor emeritus Lawrence E Rose

Lawrence E Rose är professor emeritus i statsvetenskap vid Oslo universitet. Hans vetenskapliga intressen spänner över ett brett område kring förvaltning och kommuner. Hans forskning har fokuserat på demokratiskt medborgarskap och utformning av offentlig politik, speciellt med hänsyn till kommunalpolitik och förvaltning.

Till ekonomie hedersdoktor vid fakulteten för samhällsvetenskaper och ekonomi promoveras:

Professor emeritus Christian Grönroos

Christian Grönroos är professor emeritus i tjänste- och relationsmarknadsföring vid Svenska handelshögskolan. Han är en internationellt erkänd forskare, banbrytande inom tjänstemarknadsföring och den enda utanför USA som blivit utnämnd till "Legend of Marketing", en titel som ges de största forskarna inom marknadsföring.

Lawrence E Rose

Christian Grönroos

Magsår förekommer högre upp i mag-tarmkanalen, tunntarmen kan vara inflammerad och i ovanliga fall förekommer det cancer också där. Men den absoluta majoriteten av tarmcancer förekommer i tjocktarmen, säger Toivola.

Överaktiva signaler och målstyrning

Tarmen är en mycket aktiv vävnad. Det sker en ständig förnyelse, så kallad regenerering, i vävnaderna och här pågår också en konstant rörelse för att föra maten framåt. Ser man på sjukdomarna i tarmen på molekyllär nivå är de, som många andra sjukdomar, inte unika till sin natur. Vanligtvis handlar det om vanliga processer som gått överstyr.

– De flesta molekyllära mekanismerna pågår också i en helt vanlig utvecklingsprocess och under de regenereringsprocesser som sker i tarmen. Sjukdomar uppstår när processerna blir överaktiva eller hyperaktiva, säger Cecilia Sahlgren.

Sahlgren är specialiserad på en viss form av signalprocesser i cellerna som kallas notchsignalering. Det är en specifik form av kommunikation som pågår på molekylnivå mellan cellerna, och som visat sig vara ur balans i samband med många sjukdomar – bland annat tarmcancer.

– Mutationer i gener som kodar för de olika komponenterna i notchprocessen är anknutna till en massa olika sjukdomar, som hjärt- och kärlsjukdomar, cancersjukdomar och alla former av regenerativa sjukdomar, säger Sahlgren.

– Stora läkemedelsföretag som Merck, Genentech och Eli Lilly har länge utvecklat läkemedel för att kunna inhibera den här signalräckan, men det finns ännu inga kliniska läkemedel i användning på grund av att de ger så svåra biverkningar. Det är ett vanligt problem när de molekyllära processer man försöker påverka också pågår i friska vävnader.

När vi sväljer läkemedel i form av tabletter löses de upp och sprids, beroende på deras karaktär, på olika sätt i kroppen. Det här betyder att läkemedlet också kommer att tas upp av och påverka kroppens friska celler. Ett läkemedel som har en positiv effekt på en sjuk cell, behöver inte ha det på en frisk cell. Läkemedlets spridning runtom i kroppen kan tvärtom förorsaka biverkningar som i värsta fall skadar de friska cellerna.

För att minska på biverkningarna är det alltså viktigt att man får en så stor del som möjligt av läkemedlets aktiva molekyler att nå de sjuka cellerna. Detta görs genom att kemiskt utveckla läkemedlen så att de i så stor utsträckning som möjligt träffar sitt mål.

Som exempel i partiklarna har trion använt sig av en molekyl som blockerar enzymet ”gammasekretas”. Det är en cancermedicin som

ursprungligen utvecklades för behandling av alzheimer men drogs bort under den tredje fasen av kliniska försök, den sista fasen innan ett läkemedel släpps på marknaden. Orsaken var att biverkningarna var så svåra.

– Läkemedlet inhiberar notchprocesserna. Bland biverkningarna fanns immunologiska problem, diarré och vaskulära tumörer. Dessa var direkt kopplade till att notchprocesserna inhiberades också i de fall där det inte alls var det ursprungliga målet, säger Sahlgren.

I den nu aktuella undersökningen använde man alltså en aktiv molekyl som är av fortsatt intresse för läkemedelsindustrin, men vars användning ger svåra biverkningar när det befinner sig på fel ställe i kroppen. På det här sättet ville man visa att man kan minska de negativa effekterna genom att packa in läkemedlet i partiklar och styra det till rätt plats, så att man bara dämpar notchsignalerna på de ställen där man vill att de ska minska. Denna effekt lyckades man åstadkomma.

Ansamlingen av läkemedel till de sjuka cellerna förbättrades ytterligare genom att man lyckades få bärarpartiklarna att ta sig in i cellen före läkemedlet frigjordes. På det här sättet minskade mängden fritt cirkulerande läkemedel som kunde söka sig till ställen i kroppen där det inte var önskvärt.

– Ett normalt läkemedel distribueras jämnt mellan cellerna, så att man får samma koncentration av läkemedel i sjuka och friska delar av kroppen. Genom att sätta in läkemedlet i nanopartiklar kan man förbättra hur läkemedlet hittar fram till rätt plats så att koncentrationen i de sjuka cellerna är hög. Det blir en bättre balansering som minskar på den mängd läkemedel patienten behöver ta för att nå önskad effekt, säger Sahlgren.

Nästa steg är att kunna designa läkemedlet så att det uteslutande tas upp av de sjuka cellerna. För att kunna göra det behöver man lära känna sjukdomsbilden och de molekyllära mekanismerna ännu bättre och se om man hittar markörer som är specifika för de sjuka cellerna.

– Om de sjuka cellerna uttrycker vissa bestämda receptorer på sin yta så kan vi koppla ligander till partikeln som kopplar specifikt till dessa receptorer på cellytan, säger Rosenholm.

Sahlgren fortsätter:

– Då får man också en berikning av upptaget och kanske man förhindrar att det tas upp av friska celler. Men det är mycket svårare. Om du får läkemedlet till rätt ställe och sedan har ett effektivt upptag så får du en väldigt hög koncentration av läkemedlet i de sjuka cellerna. Nu har vi inte använt en specifik sjukdomsmodell. Det är nästa utmaning. ♦

Ett samarbete som visar vad som behövs

Jessica Rosenholm, Cecilia Sahlgren och Diana Toivola har publicerat arbetet med utvecklingen av ett nanoläkemedel mot tarmsjukdomar i en artikel i *International Journal of Nanomedicine*, och fler artiklar är under arbete.

– Mitt team har nyligen utvecklat en ny modell för tjocktarmscancer som Cecilia och jag utnyttjar för att titta närmare på sjukdomsmekanismerna. Jag är för tillfället i kontakt med gastroenterologer bland annat vid Åbo universitetscentralsjukhus för att lära mig om behoven och problemen, säger Diana Toivola.

Det här gränsöverskridandet har varit centralt för arbetet. Det förgrenar sig från Åbo Akademi och Åbo Bioteknikcentrum ut till Turku Center for Disease Modeling vid Åbo universitet, Technische Universiteit Eindhoven, samt det europeiska visualiseringsprojektet EuroBioimaging, vars finländska avdelning Åbo Akademi nyligen fick finansiering för att koordinera.

Där Toivola bidragit med kunskap om tarma, deras sjukdomar och de molekyllära processerna i dem, har Sahlgren bidragit med kunskap om specifikt notchsignaler i sjukdomen och olika biologiska modellsystem som krävs för att testa och utveckla nanomediciner. Rosenholm har bidragit med designen av nanoläkemedlet.

– Det här samarbetet visar vilken typ av expertis du behöver. Du behöver kemiexpertis för att designa läkemedlet och farmaci för att förstå vilka parametrar som är centrala. Du behöver kunskap om sjukdomsmodeller och hur de uppstår, men också kunskap om de molekyllära mekanismerna för att förstå exakt hur sjukdomen uppkommer, säger Sahlgren.

Jessica Rosenholm (fr.v.) , Diana Toivola och Cecilia Sahlgren. Foto: Nicklas Hägen.

Hon påpekar att vikten av ett forskningsarbete inte bara går att mäta i en färdig produkt, i det här fallet om ett läkemedel tar sig ut på marknaden.

– Det är fråga om utbildning, samhällsklimat och hur du möter patienter och människor, säger Sahlgren.

– Det här har varit ett jätteroligt tvärvetenskapligt arbete med ett gemensamt mål där alla kan bidra med något, men också en skolningsprocess av nästa generations forskare och samhällsaktörer. De måste kunna mera än att vara experter på sitt eget område. De måste kunna kommunicera och ha ödmjukheten, förståelsen och respekten för andra ämnen. Man kommer ingenstans om man inte har de egenskaperna.

Toivola tillägger att de studerande som på olika sätt varit involverade i arbetet, har haft en mycket viktig roll.

– Jag vill särskilt lyfta fram farmacidoktorand Diti Desai. Hon har varit jätteviktig här, hon har gjort det mesta i arbetet. Hon är smart, snabb och noggrann – utan henne skulle vi aldrig ha fått det färdigt. Hon hade inte sett en cell när hon kom, men nu har hon till och med arbetat med möss, säger Toivola.

Något utifrån finansierat beställningsarbete är partiklarna inte. Trion har tagit initiativ till det på egen hand, enligt eget intresse.

– Man kan inte beställa innovationer. De måste komma på det här sättet, säger Sahlgren.

– Forskningen följer inte alltid till hundra procent beskrivningen i forskningsplanen. När man kommit en bit kan man märka att man behöver dra det åt något annat håll, säger Toivola. ♦

Raymond E. Levitt

Jan Ellenberg

Till teknologie hedersdoktor vid fakulteten för naturvetenskaper och teknik promoveras:

Professor Raymond E. Levitt

Raymond E. Levitt är Professor of Engineering vid Stanford University. Han är en internationellt erkänd forskare i infrastruktur och industriella projekt, med specialområden projektledning, hållbara infrastrukturinvesteringar och finansiering av industriella investeringar.

Till filosofie hedersdoktorer vid fakulteten för naturvetenskaper och teknik promoveras:

Direktör Jan Ellenberg

Jan Ellenberg leder Cell Biology and Biophysics Unit vid European Molecular Biology Laboratory (EMBL) i Heidelberg, Tyskland. Han hör till den absoluta världstoppen inom sitt forskningsområde om faktorer som reglerar cellcykeln och har fört fram ÅA:s cellforskning.

Professor emeritus Gunnar Jacks

Gunnar Jacks är professor emeritus i grundvattenkemi vid KTH. Jacks har en djup insikt i ämnet global vattenförsörjning och har under flera perioder arbetat inom vattenförsörjningsprojekt utomlands, framför allt i Indien och Bangladesh. Han har sedan 1996 varit knuten till Åbo Akademi där han varit gästprofessor i geologi och mineralogi 2002–2006.

FM Carola Teir-Lehtinen

Carola Teir-Lehtinen är styrelseproffs, efter en lång karriär på Forum Oyj där hon gått från miljövardsdirektör, via kommunikationsdirektör till direktör för hållbar utveckling, och medlem av koncernledningsgruppen. Som styrelsemedlem i ett tiotal bolag och ett gediget antal företroendeuppdrag har hon gjort betydande insatser i både professionella och samhällsorierade sammanhang.

Gunnar Jacks

Carola Teir-Lehtinen

Bortom rimligt tvivel?

Mordet på Jukka S. Lahti i december 2006 ledde till en av de mest kontroversiella rättsprocesserna i Finlands historia med Lahtis fru Anneli Auer som huvudperson. *MfÅA* har intervjuat Juha Joutsenlahti som var den första chefsutredaren för mordet. Joutsenlahti har en åsikt om fallet som ställde honom på kant med polis och åklagare. *MfÅA* har också intervjuat häradsåklagare Kalle Kulmala.

TEXT : MARCUS PREST

Juha Joutsenlahti vid Björneborgspolisen var narkotikapolis som även deltagit i utredningen av svåra mordfall under tio års tid och utredning av organiserad brottslighet under 17 års tid. Hans karriär inom polisen var spikrak. Joutsenlahti utnämndes till förundersökningsledare för mordet på **Jukka S. Lahti** när utredningen påbörjades och arbetade som chefsutredare fram till slutet av juli 2008, då **Pauli Kuusiranta** tog över.

Joutsenlahti var framme vid mordscenen i Ulvsby på eftermiddagen lördagen den första december 2006. Då hade Jukka S. Lahtis kropp redan förts bort. Jukka S. Lahtis fru, **Anneli Auer**, hade transporterats till Åbo universitetscentralsjukhus för att vårdas för ett knivhugg som gått genom bröstet och punkterat hennes lunga.

ÅA:s rättspsykologer Pekka Santtila, Julia Korkman och Katariina Finnälä var också involverade i rättegångarna mot Auer. De tar upp hårda frågor angående förfarandet i domstolarna i allmänhet och i Auerrättegången i synnerhet. Till slut pratade vi även med medieforskarna Pentti Raittila och Elina Noppari som visar hur Anneli Auer även blev dömd av medierna.

Överkommissarie Pauli Kuusiranta var ansvarig för den tekniska utredningen. Kuusiranta utsåg Joutsenlahti till fallets förundersökningsledare. Joutsenlahti tog hand om fallet över veckoslutet varefter han i tjänsten reste till Åbo under veckan. Under de fem dagar han var borta hade kommissarie **Erik Salonsaari** hand om utredningen. Kuusiranta skulle drygt ett och ett halvt år senare ta över utredningen av Joutsenlahti. När Kuusiranta gick i pension i juni 2010 tog Salonsaari över.

Men under de kommande ett och ett halvt åren skulle alltså Juha Joutsenlahti ha hand om fallet – ett fall som kom att framstå som ett av de märkligaste mordfallen i Finlands historia. Man hade redan under det första veckoslutet, från och med lördagen, fått in massor av tips. Nästan alla tips anknöt till Jukka S. Lahtis arbetsplats.

Anneli Auer.
Foto: First Floor Productions / Lehtikuva

– Jukka S. Lahti hade ett jobb som gick ut på att omorientera personer som tvingats lämna sina jobb på grund av företagssaneringar. Jobbet gjorde honom impopulär. Tipsen vi fick pekade ofta på folk som pratat negativt eller hotfullt om Lahti, säger Joutsenlahti.

Möjligheten att Jukka S. Lahtis fru, Anneli Auer, var mördare togs enligt Joutsenlahti i beaktande redan i början av utredningen. På brottsplatsen, det vill säga i hemmet, påträffades hon och hennes fyra barn (nio, sju, fyra och två år gamla) av den första patrullen som anlände sex minuter efter att nödsamtalet hon ringt avslutats. Hon var barfota med en blodfläck på den ena foten och livsfarligt skadad med punkterad lunga som gett upphov till så kallad luftlunga. Hon var i övrigt inte nedstänkt av blod. Inget omedelbart intryck på brottsplatsen stödde misstanken att hon skulle vara förövaren. Fönstret till terrassdörren var sönderslaget, det fanns blodiga skoavtryck, både bredvid den döde Jukka S. Lahti och på trädgårdsstolen ute bakom terrassdörren. Fileringskniven som offret blivit knivhuggen med (70 gånger enligt obduktionsrapporten) låg på golvet framför terrassdörren. Spisrummet där mordet ägt rum var helt nedsölat av blod, men inga blodiga kläder kunde påträffas någonstans, inga skor som motsvarade skoavtrycken och inga tecken på att någon försökt städa upp. Mordvapnet som använts för att slutligen döda Jukka S. Lahti genom att tillfoga honom direkt dödande, krossande skullskador – antagligen en yxa – kunde polisen trots undersökningar av närområdet inte heller hitta.

– Vi höll det ändå för möjligt att Auer dödat sin man – vi utredde alltså möjligheten. Men nödsamtalet, fotografier den första patrullen som anlände till scenen tog på Auer och på brottsplatsen, dotterns berättelse – inget stödde misstanken att Anneli Auer skulle kunna vara förövaren. Och det som också talade starkt emot var att hon med tre minuter på sig innan polisen anlände borde ha hunnit rensa brottsplatsen på alla spår som pekade på henne och dessutom plantera spåren som pekade på en förövare som brutit sig in – och detta med ett knivhugg genom lungan. Och dessutom borde hon ha lyckats med att intala den äldsta dottern, som då var nio år, om att det finns en främmande man i huset och få dottern att säga det i telefon till larmcentralen – vilket den äldsta dottern alltså gjorde.

Medan den tekniska utredningen pågick började polisen intervjua möjliga misstänkta. En del av tipsen var mycket intressanta – men inget genombrott kunde åstadkommas. Några månader in i utredningen bad Joutsenlahti centralkriminalpolisen sända sin bästa utredare till Björneborg. CKP sände **Markku Tuominen** från Helsingfors som bland annat haft hand om utredningarna av Bodomfallet, mordet på **Eveliina Lappalainen** och andra svåra fall. Joutsenlahti bad Markku Tuominen att koncentrera sig på enbart en sak – att utreda om Anneli Auer var skyldig eller inte.

– Efter att han gjort sin utredning var Tuominens omdöme att Auer inte var mördaren och att mördaren var en utomstående person.

– Även CKP:s psykolog och profilerare **Helinä Häkkänen-Nyholm**, som är expert på psykopater, gjorde en profil på gärningsmannen. Hennes omdöme var att mördaren är en utomstående man.

– När misstankarna vänt mot Anneli Auer och hon fyra år senare skulle upp i rätten som misstänkt för mordet på Jukka S. Lahti, användes inte Markku Tuominens anteckningar eller Helinä Häkkänen-Nyholms profil.

Finns dokumenten från Häkkänen-Nyholms profilering av gärningsmannen kvar?

– Det måste de finnas.

Åklagarsidan låter förstå att undersökningen av mordplatsen och lägenheten skulle ha skötts slarvigt.

– Där är jag av en annan åsikt. Om undersökningen inte sköttes per-

fekt så sköttes den i varje fall inte sämre än brottsplatsundersökningar annars görs, jag skulle säga att brottsplatsen undersöktes bra.

I punkt 213 i Vasa hovrätts slutplädering nämns att det framförts en misstanke om att Anneli Auer två veckor efter mordet ska ha hämtat en del kläder från lägenheten och glass ur frysen och att hon samtidigt skulle ha hämtat mordvapnet och de blodiga kläderna som hon gömt någonstans i lägenheten eller i närheten av den. I och för sig förkastar Vasa hovrätt de här misstankarna eftersom de i sig inte stöds av någon evidens alls – men vad säger du om det här?

– Det är struntprat. Innan Auerfallet, och också medan undersökningen pågick, var jag narkotikapolis. Om det är något man lär sig som narkotikapolis är det att söka efter bevis precis överallt. Vi gick igenom varenda skrymsle och alla tänkbara gömställen. Vi gick igenom kylskåp och fryser. Vi gick igenom sopkorgarna i grannskapet och kammade noll. Vi var ute på avstjälningsplatsen och gick igenom det som funnits i de stora avfallskärlen – inget där heller. Att vi inte letat grundligt är ett påstående som är taget ur luften. Som narkotikapolis kollar jag till exempel alltid soporna – de ger en bild av hur människorna i lägenheten levt under den senaste tiden. Och i Auers och Lahtis fall hittade vi inget märkligt.

– I samband med det här kan det vara på sin plats att också påpeka att vi också undersökte lägenheten för tecken på avvikande sexuellt beteende. Vi hittade heller inget spår av sådant. Vilket borde ha varit relevant för de kommande rättegångarna.

– Och det är också värt att notera att vi hade en väldig tur med att den första patrullen som kom till plats var så skärpt. De tog nämligen foton både på offret, på Auer och på hemmet – utan de fotona skulle försvaret ha haft det betydligt jobbigare. För på de fotona ser man att Auers kläder inte är blodiga förutom såret hon har i bröstet och bloddropparna på ena foten. Men hon har inget stänk på sig, inte heller på sin skjorta. Och hon är torr i håret. Och betänk då vilken strid Jukka S. Lahti fört för att rädda sitt liv och att han knivhuggits 70 gånger.

När man läser om fallet verkar DNA-spåret vara en av de avgörande aspekterna som går snett.

– Jag tänkte själv att DNA-spåret vi hittade på vedträet Jukka S. Lahti hade försvarat sig med hade en 50 procents chans att vara avgörande. På vedträet fanns alltså Jukka S. Lahtis DNA och en annan persons DNA och det verkade som om Lahti använt vedträet för att slåss. För att få en bild av vilken typ av utredning det här var, jag menar omfattningen, så kan jag berätta att vi gick igenom alla tänkbara personer som kommit i kontakt med vedträet och jämförde deras DNA med det okända. Vi gick igenom alla barn som varit inne och lekt hos familjen, vänner, sotaren, den som kluvit veden, och så vidare – för att kolla att det inte bara var ett sammanträffande att vi hade ett okänt DNA där. Inget matchade. Sedan blev det totalt 700 män som det okända DNA:t jämfördes mot. Det betyder att vi gick igenom en enorm mängd potentiella misstänkta som vi intervjuade rätt snabbt och kollade mot det där okända DNA:t och som vi mer eller mindre avfärdade om deras DNA inte stämde mot det.

Och sedan fem år senare ...

– År 2013 kommer det fram att det är en av centralkriminalpolisens labbteknikers DNA som finns på vedträet. Man skulle i sitt stilla sinne kanske tycka att centralkriminalpolisen haft sina labbteknikers DNA registrerade för att undvika den här typen av misstag. Men nu blev det så här. En katastrof för utredningen.

Det betyder att någon av de ni intervjuade först, som avfärdades då DNA:t inte matchade, kan vara mördaren?

– Ja.

Åklagarsidan använder ljudupptagningen från Anneli Auers nödsamtal som ett bevis för att hon är mördaren. Behandlingen av ljudbandet har varit ett av de återkommande inslagen i rättegångarna och det verkar finnas en hel del oklara saker i behandlingen av bandet – kan du kommentera?

– Nä, till att börja med gick transkriptionen av ljudbandet fel direkt. Centralkriminalpolisens ljudtekniker klippte bort saker ur sin redogörelse av bandet. Hon tyckte till exempel att den äldsta dotterns skrik, då dottern enligt egen uppgift ser mördaren, var så traumatiskt att hon inte ville ta med det. Och direkt efter det skriket hör man ett *klonk*-ljud, det tolkade jag själv som att mördaren tappar koncepterna då dottern skriker och det får honom att tappa kniven – *klonk* – innan han tar sig ut genom det utslagna fönstret. När det där fattades ur transkriptionen frågade jag teknikern varför det där fattas – och det fattades alltså för att ljudteknikern ansåg att skriket var för traumatiskt.

– I övrigt är det svårt att gå med på åklagarsidans spekulationer kring bandet. Att, som det heter i de senare rättegångarna, Auer skulle ha spelat in mordet och sedan spelat upp bandet medan hon ringde nödsamtalet.

Den äldsta dottern har, vad jag förstår, hållit fast vid sitt vittnesmål?

– Ja, hon är beundransvärd. Hon har aldrig ändrat sin berättelse trots att de som förhörde henne upprepade gånger försökt få henne att ändra sig. Det finns ju på video som visas till exempel i den där dokumentären av **Pekka Lehto** – man trycker på dottern för att få henne att ta tillbaka att hon sett en utomstående mördare i spisrummet som sedan klättrar ut genom det utslagna fönstret. Man påstår till och med att man vet att ingen utomstående varit i huset.

– Men hon håller fast vid vad hon sett. Även då Anneli Auer efter långvarig press ”bekänner” för dottern att det antagligen är Anneli som är mördaren, då polisen sagt åt Anneli Auer att man vet att det inte finns någon annan möjlighet. Även då frågar den äldsta dottern förtvivlat: ”Varför såg jag då fel?” – och då syftar hon på mannen som hon såg ta sig genom fönstret.

År 2007, tre månader efter mordet ringer Joutsenlahti centralkriminalpolisen. Eftersom de har kunnigt folk och resurser skulle de ha haft möjlighet att enbart koncentrera sig på Auerfallet och föra undersökningen framåt. Joutsenlahti själv är belastad med jobb och kan inte koncentrera sig helt på utredningen av mordet. Joutsenlahti kommer överens med CKP:s ledning om personal som kunde ha skickats över till Björneborg. Saken borde ha varit klar. Joutsenlahti hinner till och med berätta att CKP tagit över i en radiointervju.

– Då ringer länspolisdirektör i Västra Finland **Mikko Paatero** mig och säger att inget flyttar. Jag säger att jag redan avgjort saken och kommit överens med CKP om personal och allt, och att jag till och med precis berättat om saken i en radiointervju. Paatero säger att utredningen hålls i Björneborg, punkt.

Varför tror du att Paatero insisterade på att hålla utredningen hos Björneborgspolisen?

– Jag vill inte spekulera. Han ville i varje fall att jag skulle fortsätta som utredningsledare.

– Det bör man säga om Paatero att han satte samman en bra grupp som skulle ta hand om utredningen, en specialgrupp med erfarna utredare från Åbo, Seinäjoki och Tammerfors. Gruppen samlades en gång i månaden.

Och i augusti år 2008 tar Pauli Kuusiranta över utredningen. Hur gick det till?

– Det var något vi kom överens om, det var bara bra att någon annan

” Det är en högst anmärkningsvärd situation när utredningschefen, den taktiska chefen och ledaren för den tekniska utredningen alla vittnar mot åklagarnas version – och att åklagarsidan inte bryr sig om att ta det i beaktande.

tog över. Och Kuusiranta var up-to-date, efter mig var han den som hade bäst insyn i utredningen. Sedan tog också **Tapio Santaoja** över rollen som taktisk chef för utredningen. Den utnämningen höll jag själv som lite problematisk då Santaoja hade begränsad erfarenhet av utredningar. Han var ordningspolis och väktarutbildare. Inget ont om det men det är inte den bakgrund som krävs för att ta över en utredning som mordet på Jukka S. Lahti. Och Santaoja var direkt övertygad om att det var Anneli Auer som var förövaren.

Var kommissarie Salonsaari involverad då Kuusiranta tog över?

– Salonsaari var inte en aktör i fallet i det skedet. Det var meningen att Kuusiranta tar över och sedan går han i pension – vilket han gjorde i juni 2010. Han gick i pension före den första rättegången.

Åklagaren Jarmo Valkama drev sedan i rättegången mot Anneli Auer hårt att det var hon som var mördaren. I vilket skede kom han in i bilden?

– Han hade varit med ända från början. Han satt med i alla våra möten direkt från start.

Kom han med några invändningar då, om att utredningen skulle ha skötts dåligt eller att man borde ha fokuserat mera på möjligheten att det är Auer som är förövaren?

– Nej. Han sade över huvud taget väldigt lite under utredningens första år. Han skulle hela tiden ha haft möjligheten att säga sitt. Det gäller förresten även Kuusiranta och Salonsaari som senare menade att utredningen sköttes dåligt i början – de skulle hela tiden ha haft möjligheten att säga sitt.

Alla data i fallet sammanställdes digitalt i Åbo. Text, bilder, video, ljudupptagningar från förhör och intervjuer, och så vidare. De poliser som var engagerade i fallet delade all information över detta nätverk. En tid efter att Kuusiranta tagit över spärrades dock Joutsenlahtis åtkomst till informationen.

– Jag frågade vad det berodde på. Kuusiranta svarade att man tittat över vem som har tillgång och rensat bort en del folk. Själv tyckte jag att det var märkligt eftersom jag var den person som hade mest kännedom om fallet och det skulle inte vara omöjligt att jag kunde bidra med något.

Är det vanligt att man stänger ute någon som dittills varit del av en utredning?

– Nej.

Varför tror du att man stängde av din åtkomst till materialet?

– Jag hade sagt att jag bjuder på middag åt den som kan visa några bevis som kan binda Auer till mordet. Det kan hända att min inställning inte var populär. Man hade mer och mer börjat övertyga sig själva om att Auer var skyldig.

Juotsenlahti säger att fallet från och med 2009 blir som om alla som hade hand om det gått in för att Auer måste vara skyldig. Han säger att poliser som var involverade börjar byta fot och säga tvärt emot vad de tidigare sagt. Det gör även övriga myndighetspersoner och socialarbe-

Redaktörens kommentar

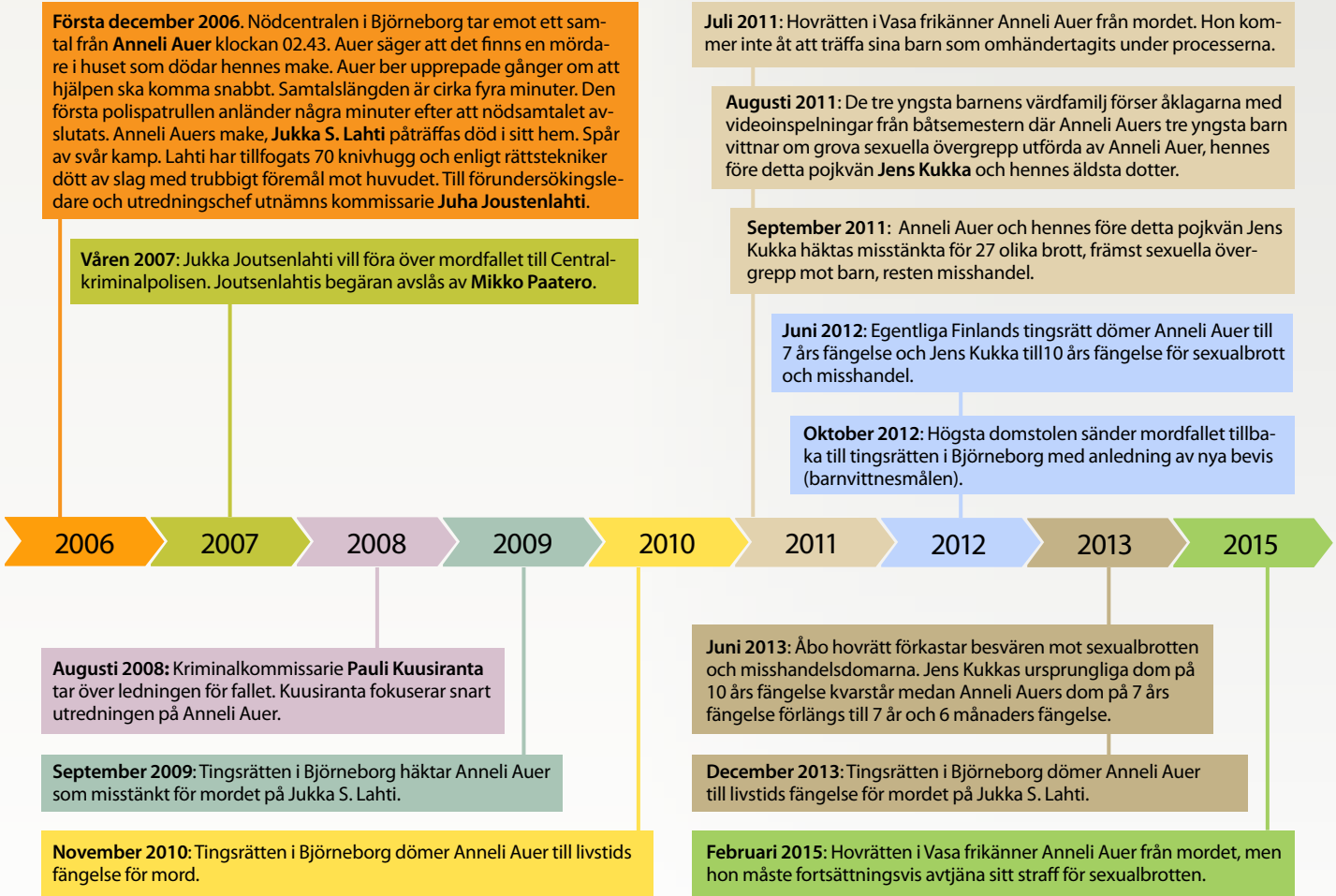
*Mf*ÅA tar i intervjuerna kring mordet på Jukka S. Lahti och processerna mot Anneli Auer inte ställning i skuldfrågan – i fråga om mordet på Jukka S. Lahti är Auer frikänd och ifråga om sexualbrotten avtjänar hon fortfarande sitt straff.

Vi intervjuar utredaren Juha Joutsenlahti och åklagaren Kalle Kulmala för att ge bakgrund till fallet, och för att ingen av dem har syntits mycket i offentligheten (vad vi vet har Joutsenlahti endast hörts av tidningen *Alibi* och Kulmala endast blivit kort direktintervjuad i anslutning till rättegångarna).

Vad vi gärna vill åstadkomma är en bild av vad expertis är och en skiss av vad kriterierna för att en expert inför domstol ska kunna säga om något är sannolikt eller inte, samt var gränserna för bevisbart och tyckande går. Vi vill också ge en bild av vilken typ av kunskap som finns hos psykologerna vid Åbo Akademi. Och vad det är för skillnad på om vi som nation har tillgång till ”all världens docenter” och på om vi inte har det. Och skillnaden mellan om vi tar vetenskap på allvar eller låter den vara underordnad andra prioriteringar och intressen.

MARCUS PREST

Kronologi

tare som nu börjar vittna om märkliga sidor hos Anneli Auer. Joutsenlahti tror att det delvis beror på att polisens och åklagarämbetets berättelse om misstankarna mot Auer nått ut till allmänheten och att polis och åklagarväsendet har ett sådant anseende att man i Finland gärna vill tro på dem och också ställa sig in i den berättelse som de presenterar – och den berättelsen hade allmänheten fått ta del av i tidningar, radio och televisionen – och från polisen själv.

– Personligen kan jag säga att det är svårt att hålla fast vid sin egen syn när det etableras ett tryck. Det är en ganska märklig känsla när man så småningom börjar känna sig som den ende som håller fast vid det vi först kom fram till och det man, tillsammans med andra, först såg och rapporterade.

Kuusirantas utredning av Auer försöker med alla möjliga medel bevisa att Auer är skyldig. Man försöker med avlyssning av hennes telefon, avlyssning av hennes lägenhet (i Åbo – dit hon flyttat med barnen efter mordet) och när inget av detta ger något resultat planterar man *undercover*-polisen ”Seppo” som under flera månader lever som Anneli Auers pojkvän.

– Det är minst sagt problematiskt att en *undercover*-polis lever i en familj med små barn. Men trots denna spaningsinsats får polisen inte något genombrott eller några särskilda indikationer på att Anneli Auer skulle vara skyldig till mordet.

– Medan det här pågår börjar Santaoja också höra nya saker på bandet från nödsamtalet. Han säger sig höra ”*uole*” alltså ”*kuole*” (”dö”) på bandet. Vi har alltså en taktisk ledare som styr ljudteknikern.

När den första rättegången mot Auer förs i Björneborgs tingsrätt våren 2010 vittnar utredningschef Juha Joutsenlahti, fallets första taktiska chef **Kare Koskinen** och ledaren för den tekniska utredningen **Matti Mäkinen** alla om att de inte tror att Anneli Auer är mördaren, utan att det är en utomstående som tagit sig in genom terrassdörren och mördat Jukka S. Lahti.

– Det är en högst anmärkningsvärd situation när utredningschefen, den taktiska chefen och ledaren för den tekniska utredningen alla vittnar mot åklagarnas version – och att åklagarsidan inte bryr sig om att ta det i beaktande.

Juha Joutsenlahti beskriver trycket som utövades mot honom då som otroligt. Och det släppte inte.

– Jag har under min karriär jobbat en hel del med den organiserade brottsligheten och aldrig haft några större problem. Vi spelade våra polis- och skurkroller och det fungerade. Vi visste alla hur spelet gick till och var vi hade varandra. Men när de egna hundarna börjar bita befinner man sig i en situation som jag inte kan rekommendera för någon. Jag är på ett sätt tacksam för att det är jag som råkade ut för det här. Jag stod emot trycket att ändra på min berättelse. Det beror bland annat på att jag har haft en grupp nära vänner och familj som stått bakom mig.

Anneli Auer döms till livstids fängelse av Björneborgs tingsrätt i november 2010. Hon begär resning och fallet tas upp i Vasa hovrätt, där hon frikänns. Men 2011, i ljuset av vittnesmål från Anneli Auers tre yngsta barn, vittnesmål som kommit till medan de varit omhändertagna blir Anneli Auer och hennes dåvarande pojkvän häktade och sedan dömda till fängelse för sexualbrott mot barn av Åbo tingsrätt och när de begär resning bekräftar Åbo hovrätt den ursprungliga domen. Samtidigt begär åklagarna av Högsta domstolen att mordrättegången tas upp på nytt, på grund av nya bevis och barnens berättelser. Högsta domstolen skickar fallet tillbaka till Björneborgs tingsrätt där Auer på nytt blir dömd till livstids fängelse, varpå hon överklagar och slutligen frigges av Vasa hovrätt.

– Helt otroliga teorier lanseras av åklagarsidan under mordrättegångarna – man verkar pröva med vilken story som helst för att se hur domstolen reagerar. Man försöker med möjligheten att Auer är djävulsdyrkare och ägnar sig åt orgier, det förkastas av rätten som för otroligt. Då försöker man med möjligheten att hon tillsammans med äldsta dottern ha ingått en mordkomplott, alltså med nioåringen, och med henne skulle Auer ha tillverkat en sköld för att skydda sig mot blodstänket medan de mördade Jukka S. Lahti och samtidigt spelar in mordet med alla skrik och allt, för att sedan direkt efter ringa upp nödcentralen och låtsas som om mordet pågår just nu medan man spelade upp bandet i bakgrunden för att få samtalet att låta autentiskt. Och sedan hugger Auer sig själv genom bröstet så hårt att hon punkterar lungan för att ytterligare få saken att se mera trovärdig ut – med en påfallande risk att hugga sig själv i hjärtat. Och sedan tillverkar hon spåren som får det att se ut som om en utomstående mördare varit framme och röjer undan alla andra spår. Och allt detta med en oer-

Juha Joutsenlahti. Foto: Marcus Prest.

hört pressad tidtabell där allt måste ha skett inom en tidsram på cirka tio minuter. Åklagarsidan tar fram alla möjliga ”experter” som det är svårt att förhålla sig seriöst till. En kapellmästare som själv anmäler sitt intresse utifrån tidningsskrivier och som åklagarsidan tydligen anser att är likvärdig med FBI:s ljudspecialister, en pensionerad speciallärare som är självutnämnd expert på djävulsdyrkan, och så vidare.

– Åklagarens plikt är att hålla sig till sanningen. Åklagarsidan ska också ta med indicier som talar för och emot den misstänktes skuld. Jag har inte hört att åklagarna skulle ha tagit upp en enda sak som talar emot Auers skuld. Och jag själv har aldrig hörts av åklagarsidan. Det kan bero på att en del för åklagarna och polisen pinsamma saker skulle komma fram om man gjorde det.

Var du med under rättegångarna för sexualbrotten?

– Nej.

År 2012 börjar polisen utreda ett fem år gammalt misstag som Joutsenlahti gjorde sig skyldig till i början av utredningen då han fler än en gång visat ett foto för Anneli Auer på en skådespelare som under en tid av utredningen var misstänkt för mordet.

– Att man inte får visa en bild på en misstänkt fler än en gång till ett vittne var en lag som kommit till år 2004 efter ett förslag i riksdagen. Få i polisen eller hos åklagarväsendet kände till den lagen ännu 2006–2007 då jag begick mitt misstag. Det är först 2012 som åklagarsidan kommer på att lagen finns och det slår dem att de kan använda felet jag begick för att misskreditera mig. Deras mål var, och är fortfarande, att göra mig så otrovärdig som vittne som möjligt. På grund av det felet blev jag av med mitt jobb. Jag vill inte bestrida mitt misstag men om man utredde det här brottet med samma nit oberoende

”Man borde ha undersökt Auer bättre”

Häradsåklagare Kalle Kulmala anser att processen mot Anneli Auer drog ut på tiden på grund av att förundersökningen var bristfällig och på grund av att barnen börjar berätta ett år efter den första rättegången.

TEXT: MARCUS PREST

Häradsåklagare **Kalle Kulmala** har representerat åklagarsidan mot **Anneli Auer** i samtliga mordrättegångar mot henne. I den första omgången rättegångar 2010 arbetade Kulmala tillsammans med **Jarmo Valkama**. I den andra omgången tillsammans med **Paula Pajula**. Kalle Kulmala har inte varit delaktig i sexualbrottsrättegångarna i Åbo.

Var du med i den grupp poliser som delade polisens material och som samlades en gång i månaden för att diskutera utredningen – alltså den grupp som åklagare Jarmo Valkama lär ha varit med i från början?

– Nej, jag kopplades in på fallet först 2009 då man ansåg att det kan vara bra med en åklagare till.

Vad var det som gjorde att processen mot Anneli Auer var så svår och att den drog ut så på tiden?

– För det första brukar ju den första aspekten du tog upp leda till den andra: svårt tar länge. Men man kan säga att det finns två avgörande orsaker till att det hela drog ut på tiden som det gjorde.

av vem som gjort det skulle ett par hundra, kanske tusen poliser i Finland förlora jobbet.

Åtal för tjänstebrottet behandlades i Björneborgs tingsrätt och Juha Joutsenlahti dömdes av tre domare till böter för tjänstebrott. Han framtogs sin tjänst som kommissarie vid larm- och övervakningssektionen vid Björneborgspolisen i november 2013. Joutsenlahti överklagade och fallet togs upp i Vasa hovrätt – där han friades – alla tre domare röstade för att anklagelserna skulle förkastas.

Ur *Satakunnan Kansa* inhämtar jag att du just nu är anklagad för ett tjänstebrott och för att ha hotat ett vittne. Hur ställer du dig till dessa anklagelser?

– Jag bestrider anklagelserna och vill inte kommentera dem desto mer.

Joutsenlahti återanställdes av Björneborgspolisen i maj 2015, men han fick inte tillbaka sitt ursprungliga jobb utan fungerar nu som kommissarie för licensärenden.

– Jag vet inte hur framtiden ser ut. Men en del saker kommer att klarna när de sista domarklubborna slagit bordet. Hur min karriär fortsätter är i händerna på mina förmän.

Är du bitter?

–Nej. Min morfar var född och uppvuxen vid Ladogas strand. När kriget kom fick han lämna allt och börja ett nytt liv. Hans inställning var att det var viktigt att inte bli bitter. Jag delar den inställningen. Bitterheten äter upp det liv du har att leva. Jag har inte ångrat något som hör ihop med det här fallet. Fel har begåtts, det kommer man inte ifrån. Men jag har inte gjort något som gör att jag har svårt att se mig själv i spegeln. Det stora negativa är att Jukka S. Lahtis mördare går fri. ♦

– Ett: Det som skedde i den omedelbara brottsutredningen och den närmaste tiden efter det. Vissa saker togs inte i beaktande då i det inledande skedet av utredningen. Så här i efterhand sett är det det här som leder till att fallet tas upp på nytt två och ett halvt år senare.

– Två: De yngre barnen började berätta 2011. Det gav upphov till en mycket omfattande utredning som först ledde till en rättegång med fokus på sexualbrotten – den rättegången genade förbi den nya mordrättegången som skulle upp i Björneborgs tingsrätt.

Vad blev förbisett i utredningens inledande skeden?

– Utredningen utgick väldigt starkt från att det var en utomstående förövare som låg bakom mordet. Man måste alltid hålla alla möjligheter öppna. Man borde ha undersökt Auer bättre och man borde ha undersökt bostaden bättre. Om man gjort allt detta bättre skulle det sannolikt ha påverkat framtida rättegångar – utan att ta jag nu tar ställning till åt vilket håll det skulle ha gjort det.

Vilken typ av undersökning borde man ha gjort på Auer?

– Till exempel blodfläcken på hennes fot borde ha analyserats – från vem kommer blodet?

Hörde ni CKP:s Markku Tuominen som bland annat har varit med och utrett Bodom-morden och mordet på Eveliina Lappalainen?

– Markku Tuominen var inkopplad på fallet i ett tidigt skede. Han diskuterade med Auer. Men det kom inte fram något särskilt av vikt i de diskussionerna han förde då.

Hade ni på åklagarsidan tillgång till Helina Häkkänens profilering av gärningsmannen?

– Profileringen som hon gjorde i december 2006 hade ingen relevans mer i rättegången mot Auer. Den profileringen gjordes under andra utgångspunkter, nämligen att det handlade om en utomstående mördare.

Hörde ni Häkkänen?

– Hon vittnade med allmänna iakttagelser, som förövarens tillvägagångssätt, förövarens troliga förhållande till offret, sådana saker. De saker hon tog fram hjälpte inte oss att komma vidare med fallet.

Är det åklagarens uppgift att ta med även indicier som talar mot den misstänktes skuld?

– Åklagaren förutsätts ta i beaktande indicier som talar både för och emot. Och om något talar mot den misstänktes skuld får åklagaren inte undanhålla en sådan sak. Särskilt under förundersökningen ska varje sida av fallet belysas. Och under rättegången förändras rollerna en aning, då är det mera försvarets sak att ta upp saker som talar till den misstänktes fördel, men även om åklagarsidan inte är helt objektiv i det skedet mera är det fortfarande åklagarens uppgift att ta alla sidor av saken i beaktande.

– Det har ständigt lyfts upp att vi från åklagarsidan skulle ha dolt något. Det hör nog ihop med den enorma mängden material och sedan att utgångspunkten för utredningen ändrade.

– Från åklagarsidans synpunkt kom det ju dessutom fram en del bevis först i rättegångens slutskede som vi verkligen skulle haft nytta av tidigare.

Vilka bevis avser du?

– Fotografierna på terassfönstren. Där fanns blodstänk som på vägen utanför fönstret. Det skulle ha varit bra om de fotografierna varit med redan 2009.

– Men jag tror inte att något hållits borta med flit.

Hörde ni den tekniska utredaren Matti Mäkinen?

– Det fanns ingen orsak att höra Mäkinen. Han hade protokollfört den tekniska utredningen och det är protokollet man utgår från. Om det finns något att fråga om det som finns i protokollet kan man göra det, men det är inte den tekniska utredarens roll att ha synpunkter på fallet. Mäkinen hördes inte av åklagarsidan under rättegången, även om den tekniska utredarens roll naturligtvis är central i början av utredningen. Men den tekniska utredarens fynd ska vara protokollförda.

Hörde ni Juha Juotsenlahti?

– Nej. Han hade inga nya iakttagelser eller någon ny information gällande fallet. Han hade redan tidigare berättat om allt han kommit fram till och talat om sin uppfattning. Det var ju offentligt känt att han var övertygad om att förövaren var en utomstående. Till det skulle jag kunna säga att polisens roll är att ha en väldigt låg tröskel för att undersöka ett spår, det räcker om det finns en misstanke. Polisens tröskel för att utreda är i en helt annan kategori än det är för åklagaren att väcka åtal. Polisen ska agera när det finns anledning till misstanke, det är inte polisens sak att ta ställning till om det blir ett åtal eller inte. Polisen borde alltså som jag redan sagt ha undersökt Auer bättre direkt.

– Det var också ett stort problem i början av utredningen att så många i ansvarsposition hade en uttalad stark uppfattning om hur mordet gått till. Det hade varit bättre om fler hade hållit sin uppfattning för sig själva. Det ledde till att utredningen inte gjordes tillräckligt brett och grundligt från början. Många inblandade i utredningen är av åsikten att Auers roll bättre borde ha undersökts – men deras åsikt ledde inte till att det blev så.

Säger du att många inblandade i utredningen var av den åsikten redan i ett tidigt skede?

– Det är förstås förståeligt att man till att börja med utgick från att det var en utomstående förövare. Men man borde genast ha utrett

Kalle Kulmala.
Foto: Timo Aalto
/ Lehtikuva

Auers andel bättre. Det skulle ha gjort att vi sluppit en hel del förvecklingar. Spår blev kalla och folks minnen blev gamla.

När kommer de yngsta barnens berättelser in i bilden?

– Under sensommaren 2011, då får vi tillgång till några videoklipp med innehåll som gör att vi direkt inser att vi måste undersöka de berättelser som vi får höra där. Vi får in andra bevis också när vi går igenom materialet på nytt. Det kan vara värt att påpeka att det ska vara ganska tunga saker för att Högsta domstolens ska skicka ett fall tillbaka till tingsrätten.

Hur kommer ni över videoklippen och vem hade spelat in dem?

– De kom från där barnen bodde – det vill säga från Anneli Auers bror och hans familj. Han hade spelat in några videoklipp med barnens berättelser.

Har du under din karriär någonsin hört berättelser som de som de tre yngsta barnen berättade?

– Inte när det gäller mord. Men vad gäller sexualbrott är det inte ovanligt att sådana här berättelser kommer till ytan först flera år efter att de skett. Även om jag naturligtvis inte stött på många berättelser av det här slaget under min tid som åklagare.

Berättelserna om djävulsdyrkan avfärdade domstolen som otrovärdiga, hur påverkar det resten av berättelserna?

– När man hör vilda berättelser som de här måste man fundera över om de överhuvudtaget kan stämma. Och berättelserna som sådana håller ju inte för en dom – man måste hitta annan bevisning som stöder dem. Och om det finns delar av berättelserna som inte stämmer betyder det inte att alla delar är påhitt. Vi betraktar särskilt sonens (*Sju år gammal vid mordet/Red.*) vittnesmål som avgörande.

Kalle Kulmala poängterar att anledningen till att fallet dragit ut så på tiden har att göra med dess många vändningar.

– Enligt min uppfattning har allt skötts så snabbt som det går. Men sådant här händer, och tyvärr blir helhetstiden för processen då vad den blir. Och att det kan bli så här beror till exempel på att någon bestämmer sig för att börja berätta. Och på att materialet är så enormt stort. Eller så kommer det in nytt material under processen, på samma sätt som det nu kommer i rättegången mot Jari Aarnio som pågår som bäst – och är det så att det kommer in nytt relevant material så måste det materialet också tas med i behandlingen.

Om den slutliga domen i mordrättegången säger Kalle Kulmala: – Vasa hovrätts dom har vi kommenterat i en femtiosidig inlägg där vi från åklagarsidan tar ställning i saken. Vi anser att man borde ha tagit vissa saker mera i beaktande, men i det här skedet ser jag ingen orsak att desto mera börja kommentera det här. ♦

Expertis visar sig i ett transparent resonemang

Tre rättspsykologer från Åbo Akademi var involverade i rättegångarna mot Anneli Auer. De riktar alla skarp kritik mot processen mot Auer och mot domstolarnas behandling av experter och expertis.

TEXT: MARCUS PREST

Pekka Santtila är professor i psykologi vid Åbo Akademi och docent i rätts- och brottsutredningspsykologi vid Åbo universitet, med lång erfarenhet av att utbilda poliser, åklagare och domare. Han hade bara följt Auerfallet från kvällstidningarnas löpsedlar när polisen ringde honom och bad honom bli konsult i fråga om ett lögn-detektortest på **Anneli Auer** efter att hon blivit en misstänkt. Santtila hade när han tidigare jobbade vid polisen samarbetat kring en manual för lögn-detektortest som publicerades 2005. Santtila informerade polisen om att det inte går att använda lögn-detektortestet på Auer.

– Logiken i testet går ut på att det finns detaljer kring ett brott som bara den skyldige och polisen känner till. Då kan man ställa flervalsfrågor till en misstänkt och mäta psykofysiologiska responser, man kan till exempel mäta hur bra elektricitet leds i den testades fingrar. Om det till exempel är ett mord som utreds kan man kontrollera responsen på en fråga som: ”Kroppen hittades i A: vardagsrummet, B: sovrummet, C: badrummet, D: köket, E: bastun”. Om det rätta svaret är ”D: köket” kommer den som testas att ge en involuntär, alltså ofrivillig respons på ”köket” eftersom detta alternativ har en betydelse för personen och det ökar sannolikheten för att den testades autonoma nervsystem aktiveras och hen svettas en aning mer just då.

– I fallet Auer kunde testet inte användas eftersom alla detaljer var kända för Auer oberoende av om hon var skyldig eller inte. Hon hade ju oberoende av detta varit ett vittne till mordet, dessutom hade det gått en lång tid mellan mordet på **Jukka S. Lahti** och testet. Man kan inte utifrån testet säga något alls om hennes eventuella skuld.

Efter att Santtila hörts av polisen tog försvarssidan kontakt med honom och bad honom vittna just som expert i frågan om lögn-detektortestet som polisen ändå hade genomfört, och också för att vittna som expert i fråga om Auers påstådda bekännelse. Efter det var Santtila involverad i samtliga rättegångar mot Auer, både mordrättegångarna och sexualbrottsrättegångarna.

– Jag involverades också i frågor om trovärdigheten i barnens berättelser och vilka slutsatser man kan dra av nödsamtalet.

Analysen av nödsamtalet återspeglar ganska väl vad man sysslar med inom rättspsykologin som vetenskaplig aktivitet. Detta kan kontrasteras till polisens experts tolkning av samtalet som är: ”Samtalet väcker olika typer av associationer.” Det är enligt Santtila inte ett acceptabelt omdöme i en rättsprocess och ett exempel på att man kommunicerar mellan raderna. Alla observationer man gör måste klargöras och redogöras för. Och de slutsatser man drar måste röra sig på pla-

Pekka Santtila. Foto: Anja Kuusisto/Åbo Underrättelser.

net: ”det här ökar sannolikheten för att A är skyldig”, ”det här minskar sannolikheten för att A är skyldig” eller ”det här betyder att man inte kan dra några slutsatser utifrån samtalet.”

– Och man måste kunna redogöra för *varför* man kommer till det ena eller andra. Det duger inte att *känna* det ena eller det andra.

För att illustrera problemet med intuitiva, eller erfarenhetsbaserade omdömen i en rättsprocess nämner Santtila en grupp åklagare och domare han undervisade där nödsamtalet användes som exempel. En fråga var: Hur kan vi avgöra om samtalet är tillförlitligt eller inte? En deltagare svarade att man borde fråga nödsamtalets mottagare.

– Det är ett vanligt svar men problematiskt svar. För det spelar absolut ingen roll hur många nödsamtal människan som tar emot samtalet tidigare tagit emot. Vad hen tror om samtalet duger inte som evidens i en rättegång åt det ena eller andra hållet.

Santtila letade under rättegången mot Auer fram en FBI-studie där man analyserat 100 samtal till nödcentral, av vilka 50 av samtalen gjorts av personer som utgett sig för att vara vittne till ett brott men sedan med säkerhet visade sig vara gärningsmän, och 50 samtal där personerna som utger sig för att vara vittne faktiskt är vittnen och inte förövare. Ur dessa 100 samtal kan man dra vissa slutsatser om vad en som är skyldig tenderar att säga och vad en som är oskyldig tenderar att säga. Utifrån den studien pekar de saker Auer sade under nödsamtalet på att hon mera sannolikt är oskyldig.

– Men även den här studien har sina problem. Till exempel att man inte replikerat den, man har alltså inte gjort en oberoende liknande studie som skulle ha kommit fram till samma slutsatser. Det finns alltså bara den här enda studien och inget att jämföra den mot. Kriterierna för vad som räknas som indikation åt det ena eller andra hållet, alltså hur man klassificerar det som sägs under samtalet, var heller inte tillräckligt bra utredda. Men en sådan här studie ger i alla fall en fingervisning om hur en empiriskt underbyggd bevisföring ser ut.

Vad gäller den äldste sonens vittnesmål, som baserar sig på de ljud han säger att han hört genom den stängda dörren till barnrummet och som han första gången började berätta om fem år efter mordet, konstruerade Santtila och ett team ett ljudband som illustrerar ett komplicerat händelseförlopp med element som liknar element de som sonen säger att han hört. Man lät både vuxna och barn lyssna på bandet.

– Sedan gav vi dem 32 bilder på ljud varav 16 var bilder som illustrerade ljud som fanns på det band försökspersonerna nyss hört, och 16 var bilder på ljud som inte fanns där. Vi bad försökspersonerna identifiera de 16 ljudklippen som fanns i det ljudband de nyss hört. Varken barn eller vuxna lyckades få mer än 50 procent rätt.

– Det finns förstås även problem med ett test som det här. Till exempel motsvarar försökspersonernas emotionella läge inte det som vittnet haft i Auerfallet. Men det här ger igen en bild av hur man kan försöka resonera kring frågan om sonens tillförlitlighet. Detta kontrasterar med åklagarsidans övertygelse om att sonens berättelse är trovärdig.

Varför tror du att rättegångarna mot Anneli Auer blev så komplicerade?

– Uppskattningsvis över 95 procent av de misstänkta som ställs inför rätta i Finland är skyldiga och detta är helt klart från början. Frågor om huruvida en person verkligen är skyldig eller inte är alltså ganska sällsynta. Men då det är oklart om någon är skyldig eller inte, då rätten verkligen måste utreda den saken, då kommer man in på komplicerade frågor om beslutsfattandeprocesser och speciellt frågan om ifall domare klarar av att inte i för hög grad påverkas av det faktum att polisen och åklagaren kommit fram till att personen skall anklagas i en rättegång. En överraskande svår sak är även att hålla isär frågan om ifall något är *möjligt*, det vill säga: är det möjligt att Auer är mördaren, och om något är *sannolikt*, det vill säga vad är det sannolikaste scenario bevisningen passar in i. För att någon ska kunna dömas måste det vara för att man bevisat att personens skuld i fallet ligger bortom rimligt tvivel och då räcker det inte att komma fram till att ett scenario är *möjligt*.

– Att åklagare, domare och polis på många håll jobbar i samma byggnad och samarbetar mycket är också något man borde fundera på. Konsensusområdet fungerar i Finland för det mesta mycket bra. Också vårt rättssystem fungerar med tanke på sina små resurser mycket bra – resurser som man för övrigt kommer att skära ner. Systemet fungerar alltså när fallet är det prototypa: att polisen fått fast den skyldige och åklagarsidan anser att den har tillräckliga bevis för att få den misstänkte dömd. Men när vi får ett komplicerat fall som Auerfallet fungerar det inte. Det är mycket viktigt att förstå att polisens, åklagares, domares, försvarets och experters uppgift inte är att kunna dricka kaffe med varandra. Det är inte viktigt att stämningen mellan dem är trevlig – det får inte finnas någon underförstådd samstämdhet om att konsensus är viktigast och att man inte tar konflikter.

– Och vem man räknar som expert inför en domstol i Finland är en fråga som tål att tänkas på. Vi har inga relevanta i lagen skrivna kriterier på vad en expert är. I Auerfallet fanns det många inkallade experter vars expertis man kan ställa sig frågande till. Ta till exempel den pensionerade specialläraren som man i förundersökningen mot Auer hämtade in som expert på djävulsdyrkan. Var det här den bästa personen på området man kunde hitta – eller tog man in honom av någon annan orsak? Det finns till exempel här vid Åbo Akademi folk som har disputerat inom området, säger Santtila.

– Det är möjligt att vår lag ställer ett orimligt krav på åklagaren, alltså att åklagaren ska vara objektiv och i samma mån kunna ta i beaktande indicier som talar för den misstänktes skuld som oskuld. Frågan är om det här är ett krav som är mänskligt möjligt att uppfylla. Och om man kommer fram till att det inte är det – då borde det leda till att för-

svarssidan får likvärdiga möjligheter att använda experter och samma resurser som åklagarsidan.

– Processen mot Auer har paralleller med skandalerna kring **Thomas Quick** i Sverige och det fall man kan se i TV-serien *Making a Murderer*. Det som kunde hjälpa är om det i förundersökningsprocessen användes utomstående konsulter som kunde se över fallet och ge sin syn.

JULIA KORKMAN doktorerade i psykologi vid Åbo Akademi 2006. Ämnet var intervjuer med barn gällande sexuella övergrepp. Efter doktorsavhandlingen fortsatte hon forska. Sedan 2006 har hon haft anställning vid rättspsykologiska enheten för barn och ungdomar vid Helsingfors och Nylands sjukvårdsdistrikt.

– Just nu är jag till 100 procent anställd av Åbo Akademi för planering av en specialiseringsutbildning i rättspsykologi. Jag trivs väldigt bra.

Korkman utbildar poliser, socialmyndigheter och rättsväsende i rättspsykologi. Hennes specialområde är det mänskliga minnet.

– Jag försöker uppmärksamma saker som inte är välanpassade i rättssystemet, visa att systemet inte tar hänsyn till hur minnet fungerar.

I Finland infördes för ett tiotal år sedan ett system där man inte beaktar den vittnesintervju som polisen gör med ett vittne så snabbt som möjligt, utan man hör alla vittnen i egen person i rättegången istället.

– Det kan ju låta som en bra sak. Problemet är att det kan ta tre år innan man vittnar. Under den tiden har en människas minne hunnit förändras och förvrängas. Den långa tiden mellan att man upplever en sak och att man vittnar om den inför domstol är gift för minnet.

Domarna läser alltså av vittnen och den misstänkte och genom sitt omdöme bedömer de sanningshalten i det som sägs?

– Ja, man tänker sig att man kan läsa av de som vittnar utifrån vad de säger, hur de säger det, röstläge, kroppsspråk, om de gråter, och så vidare. Forskning har upprepade gånger visat att det här leder till felslut. Man kan inte läsa av en persons beteende på ett tillförlitligt sätt. Och har det gått en lång tid sedan händelsen man vittnar om är ens betedande och ens minnesbilder förstås annorlunda än direkt efter händelsen. Emotionellt förhåller man sig också annorlunda.

Vad är dina tankar gällande rättegångarna mot Anneli Auer?

– Två saker är tydliga. Ett: behovet att få det som på engelska kallas *closure*, det vill säga en lösning och avslutning. Vi tycker överlag inte om att saker inte får slutgiltiga svar. Och i Auerfallet var det klart att man var beredd att få till stånd ett sådant svar med vilka medel som helst.

– Två: Sättet på vilket man i Auerfallet använde sig av olika experter är allt annat än konstruktivt. Vi har i Finland överhuvudtaget inga kriterier för att avgöra vem som är som är expert. Vi kanske inte vill ha det som i USA där det ofta blir ett experternas krig, men vi borde absolut få in ett system av kriterier för hur man bestämmer ifall en person är lämplig att vittna som expertvittne eller inte.

Korkman har medverkat i ett antal rättegångar, i majoriteten av gångerna på åklagarsidan.

– Den som blir ombedd att vittna på försvarets sida i egenskap av expert betraktas ofta med viss skepsis. Då jag ställt upp på försvarets sida har jag upplevt att jag i någon mån bemötts med en annan inställning än då jag jobbat på åklagarens sida. Det är som om åklagarens expertvittnen automatiskt betraktades som mer neutrala än försvarets vittnen, det är en beklaglig inställning. Problemet kunde åtgärdas genom att domstolen inkallade en expert snarare än att parterna gör det. Det finns juridiskt sett möjlighet till detta, men sker väldigt sällan i praktiken.

Du var inne på problemet med hur domstolarna förhåller sig till experter. Kan du vidareutveckla?

– Man har ofta inkallat experter som inte har någon verklig expertis. Och frågorna som ställs en expert är inte alltid av särskilt hög kvalitet. Ibland är frågorna irrelevanta.

Kan du ge ett exempel på en irrelevant fråga?

– Till exempel en fråga om vad mitt intryck som psykolog är av en människa. Som proffs har jag inget ”intryck” som är mer relevant än någon annans intryck och intryck ska inte avgöra eller påverka skuldfrågor. Det jag som expert ska bidra med är resonemang och argumentation som grundar sig på vetenskaplig forskning.

– I Auer-rättegångarna var jag inte imponerad av frågorna som ställdes av någondera sidan. Försvarets frågor var inte bra men ännu sämre var åklagarsidans frågor.

Du är expert på barnvittnesmål. Kan du berätta lite om hur domstolarna i Finland förhåller sig till barnvittnen?

– Det som är väldigt bra i Finland jämfört med många andra länder är att barn hörs i förundersökningen och deras vittnesmål bandas in på video. Den videon används sedan under rättegången. Det här är fortfarande för alla barn under 15 år, från och med i år för de flesta under 18 år. I många andra länder tar man in barn som vittnen i rättegången där de korsförhörs och där advokater medvetet försöker förvilliga dem med svåra ord, och så vidare.

– Numera är man ganska väl införstådd med att barnvittnen kräver särskild kompetens. Man förstår till exempel att man inte får ställa ledande frågor, att man inte får suggerera dem till att säga saker. Det man ännu inte förstått är att risken med suggestion gäller alla människor. I England har man gjort forskning som visar att det för äldre barn som vittnen i mångt finns samma problem som för barn. Men de problem man beskriver är allmänmänskliga, de gäller alltså inte bara barn och äldre barn. Det går i någon mån att suggerera alla människor till att forma sin berättelse så att den passar ett syfte.

– Människor är benägna att först slå fast vad de tror och efter det börja samla argument som stärker ens synsätt. Vi har en benägenhet att låta känslor och intuition leda oss på bekostnad av det rationella.

Det här är alltså något som du skulle säga gäller domare också?

– Ja, absolut. Och i fall som nu i Auerfallet kan just känslor spela in mer än vad man vill tro. Detta gäller på alla nivåer, inklusive allmänhetens inställning till fallet. Personer som jag annars håller för intelligenta har sagt till mig att de är övertygade om att Anneli Auer är skyldig eftersom hon var så ”lugn” och ”konstig” i rättegången. Jag kan slå vad om att omdömet skulle ha varit annorlunda och att hon fått fler sympatier om hon brustit i gråt ett par gånger. Och jag är rädd för att det även gäller domstolens inställning till henne. Överlag blir vittnen som gråter mera trodda av domstolarna än vittnen som inte gråter.

Korkman återkommer till den farliga föreställningen om att man kan avgöra om någon är skyldig eller inte utifrån bedömarens expertis på att läsa människor eller utifrån den misstänktes beteende.

– I Palmefallet gavs nyligen ett uttalande om att **Lisbeth Palme** skulle ha varit extra bra på känna igen folk eftersom hon är psykolog – det är strunt. Men det är svårt att göra något åt sådana här föreställningar. Poliser tror till exempel att de är bättre än genomsnittet på att känna igen lögnare. Det enda som skiljer polisen från andra yrkesgrupper är att de tenderar att vara mera skeptiska till vad folk säger än genomsnittet. Men i att känna igen en lögn klarar de sig lika bra eller dåligt som alla andra, det vill säga de presterar slumpmässigt.

– Det beror på att erfarenhet som sådan inte är någon garanti för kompetens. Man kan ha varit med om hur mycket som helst utan att

Julia Korkman. Foto: Marcus Prest.

ha lärt sig något alls. Om man inte får återkoppling på sina beslut eller sitt agerande, det vill säga klart besked på om ens beslutsfattande varit riktigt eller ej, kan erfarenhet i själva verket inge en illusion av att man är expert även om det saknar verklighetsförankring. Mina kollegor och jag har nyligen gjort en studie om domare som dömt i sexualbrottsrättegångar där just detta syntes: de som var mer erfarna trodde de var mer insatta i området än sådana som hade mindre erfarenhet. I själva verket visste de lika lite eller mycket som de som inte hade någon erfarenhet av dessa fall. Detta kan innebära en risk eftersom en känsla av sakkunnighet kan inge större säkerhet i beslutsfattandet. I själva verket är osäkerhet och en insikt om den egna kunskapens begränsningar en faktor som i viss mån kan skydda mot beslutsfattningsfel.

– I förbifarten kan nämnas, nu då **Olof Palme** en gång blev nämnd, men det här är också relevant för Auerfallet då man sagt att ingen oskyldig någonsin skulle erkänna något de inte gjort: Häromdagen stod det i tidningen att 133 personer har erkänt mordet på Palme.

Hur kom du in i Auerfallet?

– Jag var konsult för psykologerna som gjorde intervjuerna med Auers barn vid Åbo universitetscentralsjukhus. Jag har, vilket torde vara unikt, varit inkallad att vittna både av åklagarsidan och av försvaret.

Var barnvittnesmålen knepigare än vanligt i Auerfallet?

– Ja, hela situationen var problematisk. Ett fall som varit mera framme i medierna än något annat fall under den tiden i Finland. Deras mor har figurerat på löpsedlar, hon var häktad, misstänkt, och så vidare. Det är helt uppenbart att barnens minnesbilder med mycket stor sannolikhet har påverkats av den här exponeringen.

– Och de tre yngsta barnen som vittnar har alltså befunnit sig i ett rum med stängd dörr medan mordet pågår. Det är främst den äldsta pojkens observationer som vittnesmålen grundar sig på. Att han genom väggen ska ha kunnat bilda sig en detaljerad uppfattning om vad som pågår i ett annat rum är inte realistiskt. Det är mycket mera sannolikt att han försökt konstruera de intryck han har och göra dem till en berättelse. Det är omöjligt att bedöma den berättelsen som tillförlitlig.

I den berättelsen finns också vittnesmål om djävulsdyrkan, riter, sexuella övergrepp och andra extraordinära saker, varav domstolen anser att en del saker är falska och andra sanna. Hur ställer du dig till det här?

– När stora delar av en berättelse med mycket stor sannolikhet är osann, då blir det svårt att hålla resten av berättelsen för sann. I själva verket måste resten av berättelsen förkastas om det visar sig att delar av den är påhitt. Det är utan vidare så.

Hur ser framtiden för rättspsykologin ut?

– Högsta domstolen visar en positiv attityd till att diskutera och utbilda sig i rättspsykologiska frågor. Det finns flera prejudikat från de senare åren där man funderat ingående på vittnesmåls tillförlitlighet och hänvisat till vittnespsykologisk litteratur. Intresset för rättspsykologiska frågor är stort både inom det juridiska fältet och inom polisen, och det bedrivs enormt intressant och samhällseligt viktig forskning både i Finland och utomlands. Vi har under de senaste åren haft doktorsavhandlingar om sexbrott på nätet och användandet av vittneskonfrontationer i rättsliga processer. Jag undervisar bland annat poliser i dessa frågor sedan mer än tio år tillbaka, och det är helt klart att grundnivån stigit markant. Mycket återstår att göra och visst är det ibland frustrerande hur långsam utvecklingen är, men det går framåt.

KATARINA FINNILÄ är doktor i psykologi från Åbo universitet och magister från Åbo Akademi, lektor inom ämnet psykologi vid Åbo Akademi, specialiserad inom rättspsykologi, expertis och beslutsfattande och arbetar även som föreläsare och arbetshandledare inom rättspsykologi bland annat på Inrikesministeriet. Hon är tjänstledig föreläsare vid Inrikesministeriet för att nu jobba med specialprojektet i rättspsykologi vid Åbo Akademi. Hon blev involverad i Auerfallet då Anneli Auers försvarsadvokat kontaktade henne hösten 2009 och bad om ett ställningstagande vad gäller de expertutlåtanden som getts i fallet.

I fråga om Auerfallet tar Finnilä upp problemen med expertvittnesmål i finländska rättegångar.

– Rättssystemet skiljer på ”sakkunniga vittnen” och ”expertvittnen”. Den juridiska skillnaden är att endast domstolen, alltså domarna kan kalla in experter, medan både åklagaren och försvaret kan kalla in sakkunniga vittnen – dessa sakkunniga kallas ofta expertvittnen, vilket kan vara förvillande. I Finland finns det inga kriterier för att fastställa vem som är en sakkunnig. Sakkunnig är man helt enkelt om man kallas av endera parten för att vittna.

Finnilä berättar att det i USA finns något som kallas *admissibility rules* – en samling kriterier för vad som kan hämtas in i en rättsal och vad som kan klassas som bevis. Sådana kriterier finns inte i Finland.

– I USA är det domaren som avgör vad som uppfyller kriterierna och är herre över processen medan juryn tar ställning till skuldfrågan. I Finland är domarna är både herrar över processen och de som tar ställning i skuldfrågan.

I straffprocessen i Finland kan parterna hämta in vem som helst under termen sakkunnig eller expert. Men ett vittne med expertis, alltså en ”sakkunnig” är juridiskt i samma ställning som vilket som helst vittne. Vilket är en skillnad till de experter domstolen kan kalla in som till exempel ska läsa en annorlunda ed eller försäkran där experten lovar att säga vad den i egenskap av expert kan säga och att göra sitt bästa.

– Den sakkunniga som åklagare eller försvarare kallar in svär däremot att berättat hela sanningen om det han eller hon vittnar om, vilket är samma ed som till exempel ett ögonvittne svär.

– Här kan man direkt fråga ”vadå sanningen?” eftersom vetenskaplig kunskap alltid bygger på sannolikheter och inte gör anspråk på att vara slutgiltig sanning.

I Finland har åklagarsidan i praktiken monopol på alla offentliga instanser. Polisen har till exempel ensamrätt på rättspsykologiska en-

Katarina Finnilä. Foto: Marcus Prest.

heter, rättspsykologer får alltså bara jobba för polisen, och endast polisen eller åklagaren kan likaså beställa undersökningar av centralkriminalpolisens labb.

– Åklagarsidan har hela det här paketet. En privatperson, vilket alltså en försvarsadvokat är, kan inte begära något från varken CKP eller rättspsykologin. I till exempel USA jobbar åklagare och försvar på mera lika villkor.

Hur är det möjligt att villkoren se ut som de gör hos oss?

– Det är en intressant fråga. Vi har ett enormt tjänstemannaförtroende. Vi verkar som samhälle utgå från att om man gör saker utifrån tjänsteplikt så blir det automatiskt bra och objektivt, trots att det inte alls behöver vara så. Substansen i expertisen har absolut inget att göra med din ställning eller var du jobbar. Jag har hört psykologer, en grupp dit jag själv hör, till exempel på föreläsningar komma med mycket nai-va uttalanden. Som att det inte kan finnas något problem med att upplägget är vinklat till åklagarens favör eftersom vi ju har tjänsteplikt.

– Domarna kan ha samma problem. Tanken att något inte kan vara fel eftersom det kommer från en myndighet eller tjänsteman. Man glömmer att det bara är ena sidan av parterna som har tillgång till dessa myndigheter och tjänstemän.

– Men tillbaka till ”experterna”. Parterna får helt fritt hämta in personer som de kallar experter, vilket de gör, helt utan kriterier för vem som är expert och vari expertisen består. Och domarna får ju som sagt själv kalla in experter, men det gör de sällan. De verkar ha en idé om att de inte ska blanda sig i rättsprocessen genom att ta in egna experter.

Finnilä säger att man i praktiken behandlas som expert om man vittnar för åklagarsidan. Men trots att man borde behandlas lika om man vittnar på försvaret sida så blir man enligt hennes erfarenhet sämre behandlad av rätten.

– Man ses som en ”*hired gun*”, som subjektiv, och man likställs med försvarsadvokatens agenda. Agendatänkandet är också något som man borde gå till botten med. Ett expertvittne ska vara helt neutralt, experten är inte där för att producera ett beställningsarbete för varken åklagare eller försvar, utan experten är där för att bidra med sin sakkunskap, sin expertis inom ett område. Experten är inte där för att ta ställning i skuldfrågan.

– Vad som är expertis kan bara avgöras genom att se på hur en människa processerar information och drar slutsatser. En expert utmärks förutom av förmågan att redogöra för sin argumentation genom att han eller hon har tillräckligt mycket kunskap för att titta på rätt saker.

– Som det är nu kan ett vittne under beteckningen sakkunnig eller expert tala bara strunt och ändå behandlas som just en expert. Det här

är till exempel problemet med enheterna som intervjuar barn. Många som jobbar vid dem är nyutexaminerade eller saknar utbildning och erfarenhet inom området och har ingen aning om hur fältet ser ut. Det vet jag eftersom jag själv jobbar som utbildare. Det finns bara en handfull personer i Finland som är genuint kompetenta att skriva expertutlåtanden i samband med rättsprocesser och av dessa jobbar inte alla vid expertenheterna. Problemet med kompetens hos dem som gör dessa barnintervjuer begränsas verkligen inte bara till Auerfallet.

Finnilä säger att det enda som ska vara intressant i ett expertvittnesmål är argument och motiveringar för slutsatsen.

– Det är endast det här som avgör, alltså innehållet i det som sägs. Personen är irrelevant. Dessvärre tittar domare ofta bara på personen.

– CKP:s ljudexpert i Auerrättegångarna har till exempel ändrat åsikt hela tiden. När hon lyssnar på nödsamtalet kommer hon konsekvent fram till den slutsats polisen för tillfället har om samtalet. Logiskt resonerat är det så att om man har en bedömning av ett material som hela tiden ändrar så går det inte att använda materialet eftersom det ger ett slumpmässigt resultat.

En definition på expert är en person som inte kommer fram med slumpmässiga resultat på ett material. En läkare som sysslar med vävnadsprover ska komma till samma slutsats med samma material.

– Det är det som är läkarens expertis, att se vad ett vävnadsprov betyder – det kan inte slumpmässigt betyda den ena eller andra saken. Då har vi inte att göra med en expert.

När man läser om fallet verkar det finnas ett stort frågetecken kring den pediatriker som studerat barnen och kommit fram till att de blivit misshandlade och sexuellt utnyttjade. Kan du säga något om det?

– Nej, det tror jag inte att jag kan. Alla handlingar kring sexualbrottsrättegångarna är hemligstämplade.

Hur är det då med det ultraviolette ljuset som ska ha använts för att upptäcka ärr på barnens kroppar?

– UV-ljuset kan jag prata om helt generellt. Problemet är att vi inte har

normer vad gäller resultat av undersökning med UV-ljus. Alltså inga normer alls. Och finns det inte normer finns det ingen chans i världen att dra några slutsatser.

– Det måste finnas en *base rate*, ett normvärde: hur vanligt är det med ärr? Till exempel ett IQ-test ger inget om du inte har ett sampel att jämföra det med – vad presterar genomsnittet av de IQ-testade? Man måste veta något om medeltalet. Vi har ingen sådan data när det gäller UV-ljuset, i själva verket ingen utvärdering över huvud taget. Vi vet inget om till exempel ifall pojkar har fler ärr än flickor. Vi vet inte hur många ärr som hittas med det ljuset på ett barn i genomsnitt eftersom ingen har testat hur många ärr barn har i genomsnitt. Vi har ingenting. Man säger ”Åh, vi hittade så här många ärr!” Men *so what* – det betyder ingenting. Vi vet ju inte om det är många eller få.

– Det här UV-ljuset är den senaste flugan och det är fruktansvärt att man kan använda ett test som ingen vet vad betyder men som ändå används för att avgöra frågor om någon blivit utsatt för något eller inte.

Även Finnilä ifrågasätter de experter åklagarsidan plockat fram i Auerfallet.

– Är de här helt säkert de bästa människorna på området? Det kan man med fog fråga sig till exempel vad gäller kapellmästaren som man tog in för att bedöma nödsamtalet, istället för till exempel FBI:s experter, eller experten på djävulsdyrkan som var en pensionerad speciallärare. Kan det finnas bättre folk på dessa områden än de här? Och sedan **Jaana Haapasalo** som är docent i psykologi, som utgående från vad som stått i tidningen om rättegångarna skrev en insändare till *Helsingin Sanomat* där hon kritiserade försvarets psykologer och sedan två dagar senare sitter som expert hos åklagarsidan i rättegången.

– Varför och på vilka kriterier kallar man in dessa ”experter”? Är det för deras kompetens eller är det för att de passar in i en agenda?

– Det är därför jag hoppat av, det vill säga jag arbetar inte praktiskt med rättsfall längre. Via bland annat Auerfallet har jag sett vart vårt system i värsta fall kan leda och jag anser det vara för oetiskt för att vilja vara en del av det. ♦

Auer dömdes i medierna

Medieforskare vid Tammerfors universitet kartlade tre tidningars rapportering av Anneli Auer och hur man konstruerade bilden av henne.

TEXT OCH FOTO: MARCUS PREST

Elina Noppari, Pentti Raitila och Pirita Männikkö (Männikkö medverkar inte i intervjun) är författarna till rapporten *Sylliseksi kirjoitettu – Ulvilan surman uutisointia paperilla ja verkossa*. Rapporten granskar hur tre finländska tidningar behandlat rapporteringen från rättegångarna kring mordet i Ulfsby 2009–2013, vilket intryck man förmedlat av den mordmisstänkta **Anneli Auer**, och hur detta intryck förändrats under processens gång.

Hände det något med finländsk press under Auerfallet, stod man inför något nytt och förändrade det hur man rapporterade?

Pentti Raittila – Om vi börjar från där vi började med vår undersökning, det vill säga med att titta på *Iltaalehti*, *Satakunnan Kansa* och *Helsingin Sanomat* från september 2009 då mordmisstankarna mot

Anneli Auer offentliggörs, så kan man säga att både *Iltaalehti* och *Satakunnan Kansa* mycket klart framställde den misstänkte som skyldig.

Elin Noppari – Både *IL* och *SK* hade direkt dagen efter anhängandet rafflande rubriker och en otvetydigt skyldigförklarande ton som de sedan dämpade när det visade sig att fallet inte var så enkelt.

PR – Om man då jämför med dagens situation, så kan vi se att samma sak återupprepas i hur medier behandlar asylsökande när de står misstänkta, alltså innan utredning och dom. Man dömer dem och skriver utan vidare att de är våldtäktsmän. Det finns ju nu också hela tiden en diskurs som säger att de traditionella medierna inte skriver om saker ”som det är” – så det kan vara ett skäl till att de traditionella medierna böjer sig för trycket och skriver som man nu skriver. Så åtminstone i det avseendet har man inte lärt sig tillräckligt av de övertramp man gjorde i rapporteringen av mordrättegångarna för Ulfsbymordet.

EN – Det finns i medierna ett stort tryck på att presentera saker som avgjorda redan i förundersökningsstadiet. Det trycket handlar också om ett försäljningstryck, tidningar böjer sig alltså för det kommersiella trycket att sälja lösnummer.

PR – För att upprepa: De sociala medierna trycker på de traditionella medierna och påstår att man inte skriver sanningen, som de allt-

så påstår sig känna till, och det leder till en situation där särskilt kvällspressen inte kollar sina källor så noga idag utan tänker att man kan kolla och korrigera imorgon.

EN – Om man då tänker att en läsare ska få en balanserad bild följer att läsaren måste följa pressen väldigt noggrant dag för dag.

PR – I fallet Aarnio som nu behandlas har man däremot varit noggrannare med att föra fram att han är misstänkt.

EN – Och det beror på att det är en helt annan sak att vara misstänkt hemmafru än misstänkt hjältepolis.

Jag har tänkt komma till aspekten på Auers kön senare. Men vad gäller hur pressen skildrade Auer så förändrades alltså bilden av henne medan fallet utvecklades?

PR – Jo, där finns en vågrörelse, alla tre tidningar som vi följt upp i vår forskning gör henne skyldig för att sedan ändra sig och ändra sig tillbaka och ändra sig igen.

EN – Särskilt i bilderna är den vågrörelsen tydlig. När hon uppfattas som skyldig användes foton av henne tagna snett underifrån och foton på henne klädd i svart läderrock. När man sedan ändrar sig och beskriver henne som föremål för en hetsjakt blir det bredvinkelbilder där man ser mer än bara hennes ansikte i bild.

Jag läser er bok som att ni riktar en moralisk kritik mot pressen – vad är det er kritik står på?

EN – Journalistiken.

PR – Men ambitionen har varit att tolka det vi läst utan att göra moralistiska vinklingar av materialet. Vi har försökt hålla oss till saken och studera de uttryckssätt som använts och visa hur journalistiska rutiner och tillvägagångssätt har en tendens att av sig själva producera en viss sorts resultat.

EN – Boken är tänkt som en spegel för journalister.

PR – Här har det också varit viktigt för oss personligen att det är finska som är språket som vi analyserar – vi skulle inte ha varit kapabla att läsa *Hufvudstadsbladet* och ha samma känsla för nyanser, och det är också nyanserna som ger meningen, det är det finstämda i språket som målar bilden.

EN – Trots att en del förstås är grovt, särskilt i rubrikerna: *”Äiti viimeisteli surman”* (*”Modern fullbordade mordet”*/Red.) – där finns det ingen tolkningsfråga. Det är i bröddtexten som nyanserna finns.

I er studie av fallet har ni också gått in för att titta på hur bilderna används för att bygga upp ett intryck av Auer.

PR – Fotografierna som vi pratat med säger att de har tagit ett antal bilder i olika stil, men redaktionerna har i alla fall valt en viss typ av bilder för att illustrera Auer, den av Auers ansikte snett underifrån och Auer i svart läderjacka. Redaktionerna återanvänder samma bilder och det är inte säkert att de själva är medvetna om att de gör det. Och de här bilderna byts sedan till en annan typ av bilder när Auer förklaras oskyldig i hovrätten.

EN – Men sedan kommer rubrikerna om djävulsdyrkan och då kommer samma bilder som figurerade då hon uppfattades som skyldig tillbaka.

Att man använder sig av samma bilder igen kan inte vara ett omedvetet val av redaktionerna?

PR och EN – Nej.

EN – Med bilderna bygger man en berättarmässig helhet tillsammans med text och layout. Det är inte textförfattaren som väljer bild.

PR – Bildvalet ger också ett verktyg för redaktionen att skapa en bild av skuld då man inte vill verbalisera den. Bildvalet kan vara ett sätt att kringgå de pressetiska regler som gäller för texten – genom att förmedla ett intryck av skuld i bild blir man inte fast för att säga mera än man

vet. Bilden är ju öppen för tolkning, men man väljer alltså en bild som lätt tolkas på ett särskilt sätt.

EN – Det finns idag också krav på att författa berättelser inom journalistiken. Berättelser är i och för sig ett allmänmänniskt sätt att kommunicera, men då man berättar en berättelse och samtidigt har en idé om en dramatisk båge kommer saker som inte passar in i storyn att falla ur. Det här är särskilt vanligt inom brottsjournalistiken. Så fort man väljer perspektiv eller väljer vilken typ av berättelse man vill berätta hamnar något utanför.

PR – En aspekt av berättandet är också faktualiseringsprocessen (*”Faktualisoituminen”*, ungefär att skriva ut utsagor och spekulation som fakta/Red.) som vi skriver om i boken. Det som i början av texten presenteras som en misstanke framstår i slutet av texten som ett faktum.

I er bok visar ni att särskilt *Ilta-lehti* svänger från det ena till det andra perspektivet från dag till dag och vecka till vecka och det verkar som om man inte kom ihåg eller vidkändes vad man skrev igår. Är det här typiskt för kvällspressen överlag, eller är det något som särskilt beskriver *Ilta-lehti* i det aktuella fallet?

EN – Det är marknadslogik och typiskt för kvällspressen. Redaktörerna brukar kunna säga att det jämnar ut sig och blir rättvist för det och de som skildras när man svänger från dag till dag, att det av den anledningen blir heltäckande. Men som sagt, det skulle kräva att läsaren väldigt noggrant följer med vad som skrivs i tidning efter tidning och det är nog för mycket begärt.

PR – Det där svängandet är en del av marknadslogiken, särskilt för press som säljer lösnummer, det vill säga kvällspressen. Man gör alltså följetong av saken.

EN – När det gäller rättegångar finns det ett problem i systemet som handlar om ordningsföljd. Det är åklagarsidan som öppnar förhandlingarna och först en eller några dagar senare följer förswarets tur. Det är till nackdel för den svarande vad gäller hur rättegångar skildras i medierna. Jag har inget förslag på hur man kunde åtgärda det här. Det är i varje fall inte särskilt realistiskt att tänka sig att pressen skulle vänta med att rapportera tills båda sidor är hörda. Men som det är nu kommer allt som sägs i rättegången ut genast och det är dåligt för den misstänkte, åklagarsidans berättelse blir lätt dominerande.

PR – Vi intervjuar en rättsvetare som tangerar det här: pressen borde åtminstone rapportera att det här var åklagarsidans version och att det inte är så att försvaret inte hade något att säga, utan att försvarets version kommer imorgon.

EN – Trycket på realtidsuppdateringar bara ökar, och gör inget lättare. Det förekommer till exempel att man twittrar från pågående förhandlingar.

PR – Vad gäller Twitter kan man konstatera att professionella kriminalreportrar för det mesta håller sig i skinnet och inte säger för mycket i sina tweets.

EN – Det stämmer, men det är en annan sak med publiken och de lekmän som deltar i twittrandet. Som Twitter är konstruerat kommer allt huller om buller i flödet, fakta och vilda spekulationer om vart annat.

Det här tangerar det vi redan tidigare pratat om, men ser ni att det skett någon självvrannsakan bland journalister efter hur fallet Auer behandlats?

PR – Jag kan nog i varje fall inte se att *Ilta-lehti* skulle ha drivit någon självkritik angående episodrapporteringen de ägnar sig åt.

EN – Om man frågar de ansvariga skulle de väl säga att de rafflade rubrikerna genast då Auer blev häktad och då hon påstods ha erkänt var en olycka i arbetet.

PR – Alla journalister som då spårade ur erkänner nog att det var ett misstag att direkt skriva henne skyldig som man då gjorde, knappast täcks någon försvara sitt agerande. Men som sagt, det här säger man inte offentligt.

EN – *Helsingin Sanomat* försökte utmana *Ilta-lehti* och *Ilta-Sanomat* i att göra en rannsakan av hur man skött fallet men det ledde ingen vart. Fast det hade nog varit bra om *HS* istället tittat över hur man själv betedde sig. För trots att *HS* formellt höll sig bättre till journalist-etiken så ägnade tidningen sig också helt klart åt ett skuldbeläggande av Auer.

I er bok pekar ni på förhållandet mellan pressen och polisen – ni visar att det finns ett inte alls oproblematiskt kritiskt förhållningssätt till vad polisen säger. Kan ni utveckla det här? Är det till exempel skillnad på finländska mediers förhållningssätt till polisen och andra västeuropeiska länders dito?

PR – Auerfallet visar klart att man tenderar att rapportera vad polisen säger som fakta. Jag har inte undersökt det men min känsla är att pressen i till exempel England inte alls är lika benägen att förhålla sig kritiskt till vad polisen säger. För när polisen i Auerfallet tre år efter mordet plötsligt säger sig ha löst fallet ställer inte en enda journalist polisen frågan hur det kan komma sig att man nu mitt i allt efter tre års ingenting plötsligt har teknisk bevisning.

EN – Kretsarna i Finland är å andra sidan väldigt små. Som kriminalreporter måste man odla kontakter, det kan vara förutsättningen för att kunna göra sitt jobb. Men det har ju den sidan att man inte ifrågasätter vad man hör.

PR – I behandlingen av skolmorden i Kauhajoki blev det i och för sig ett undantag. När det kom fram att polisen intervjuat mördaren några dagar innan mordet och beviljat honom vapentillstånd blev kritiken mycket skarp och massiv. Men det var i och för sig kritik av ett enskilt och konkret ärende.

PR – När polisen rapporterade att Auer erkänt tog man det omedelbart som ett faktum att hon var mördaren och verkade se fallet som löst. Men nog borde en journalist veta att det inte räcker med en be-känneelse för att det ska bli en dom.

Vad gäller att Auer är kvinna – har det gjort att man till exempel från mediernas sida gått in på personliga och intima detaljer och också annars beskrivit henne betydligt mera detaljerat än om den misstänkte mördaren skulle ha varit man?

EN – Det krävdes ett omfattande arbete för att förändra den ursprungliga bilden av henne från 2006, som ett offer, en blond Elovana-husmor till att bli en mördare. 2009 skrev man till exempel att hemmet var stökigt, att hon var konstig att ha att göra med socialt, och så vidare.

PR – Människor är inte bara på ett sätt, vi har alla olika sidor, men Anneli Auer beskrevs ur ett ensidigt ljus perspektiv till att börja med, sedan vände beskrivningarna helt. Skillnaden till hur man beskriver män som är misstänkta är att man inte behöver förklara något, rent allmänt uppfattas män som kapabla till våld och om det är en man som är misstänkt blir ingen förvånad. Man behöver inte nyansera – en man är helt enkelt bara skyldig.

EN – Men när det gäller Auer så är det som om man genast börjar förklara väldigt mycket, hon är mor och om en mor är mördare, med all den mytologi som hör ihop med bilden av en mor, blir världen otrygg om man inte kan ändra på beskrivningen av henne. Man börjar till exempel beskriva den mördade Jukka S. Lahti som liten till växten, snäll, en man som svarade för hemmet – för att få publiken att identifiera sig med mannen. Han framställdes som att han inte var macho och man nyanserade hans könsliga identitet – för att få Anne-li Auer att framstå som en dominant kvinna, eller i varje fall märklig.

Elina Noppari är medieforskare vid Tammerfors universitet. Hon är specialiserad på sociala medier, främst nätmedier. Hennes doktorsavhandling handlar om barns och ungdomars förändrade mediemiljö.

Pentti Raittala är pensionerad forskare i journalistik vid Tammerfors universitet. Han har skrivit om ett antal ämnen, han lyfter själv fram sin forskning kring krisrapportering som Estoniakatastrofen, skolmorden, men även hans forskning kring etnicitet och rasism i finländska medier. Han har senaste år fungerat som ledare för forskningscentret COMET (Tampere Research Centre for Journalism, Media and Communication).

PR – Jag vågar inte säga säkert vad man sökte då man beskrev honom så och om det hade med utmanande av könsstereotypier att göra, men man kan säga att Jukka S. Lahti beskrevs som offer på samma sätt som kvinnor beskrivs när de blir offer.

EN – Men när man beskrev honom gick man emot könsstereotypier.

PR – Det där vågar jag inte säga säkert.

EN – I varje fall är det sant att våld och män inte ifrågasätts. Men då det är en mor som är misstänkt blir världen som sagt hotfull och vi får alla dessa misstänkliggörande beskrivningar av Auers person. Men å andra sidan gäller det nog i nutidens kriminaljournalistik att man gräver fram precis allt man hittar och framställer det som en förklaring till något. Och samtidigt måste man hålla i huvudet att kön är en central aspekt av hur vi beskriver världen och därför ägnar vi ett helt kapitel i boken åt den aspekten.

Ni skriver också om nätforumen. Hurdan betydelse har de haft i rapporteringen av fallet?

EN – Den diskussion och spekulation som förekommer på till exempel *murha.info* utlämnar allt som man kommit över. Där finns ingen som helst respekt för integritetsskydd. Men det är inte så att nätforumen skulle styra brottsjournalistiken.

PR – Däremot kan det hända att unga journalister går till *murha.info* för att få tips om möjliga uppslag, men ingen arbetande journalist tror på eller tar något rakt av det som står där. Förutom kanske officiella dokument som man kan hitta där och använda.

EN – Nätforumen innehåller också mycket starka ställningstaganden åt det ena eller andra hållet. Det finns en stark falang som är övertygad om att Auer är mördaren och en lika starka falang som är övertygad om att hon är oskyldig. ♦

Bättre men inte bra

Efter att ha varit professor i kvinnovetenskap, numera genusvetenskap, sedan professuren inrättades vid Åbo Akademi 1996, avgick Harriet Silius med pension i början av januari i år. Hennes avskedsföreläsning var så populär att man var tvungen att byta auditorium. Det var dubbelt så många lyssnare på plats än vad man på förhand hade förväntat sig.

TEXT & FOTO: NICKLAS HÄGEN

Regeringens nedskärningar har stramat åt universitetens budget ordentligt, också Åbo Akademi. När **Harriet Silius** nu gått i pension ersätts hon inte, åtminstone inte omedelbart. Ämnet genusvetenskap leds nu av en akademilektor och en professor på tjugo procent ur Åbo Akademi's minoritetsprofil.

– Jag är fullständigt medveten om att akademien har lite pengar men det är sorgligt att man inte tänker återbesätta den här tjänsten. Det är den enda genusvetenskapliga professuren på svenska i Finland. Aktuella samhällsfrågor kräver att man har kunskap om kön. Det är risk för att kunskapen tunnas ut, säger Silius.

– Forskning och utbildning av doktorander är i farozonen. Forskning behövs för att det hela tiden finns samhällsproblem vi behöver förstå. Och för att föra vidare den kunskap som skapas i forskningen till följande generation behövs doktorer som kan ta över när det blir lediga tjänster.

Nedan tar vi del av hur professor Silius ser på jämställdheten idag, invandringen och gatupatrullerna.

Harriet Silius, hur ser jämställdhetssituationen ut i Finland idag?

– Den ser inte så bra ut. Det som händer är att Sverige hela tiden går framåt medan Finland blir längre och längre efter. När man har lite koll på båda känns det inte bra.

– Man ser det till exempel i sexuellt våld mot kvinnor, där Finland skiljer sig klart mot det övriga Norden. Enligt FRA, EU:s byrå för grundläggande rättigheter, ligger Finland i det här fallet bland de sämsta nationerna i hela EU. Inte alltså bara sämre än det övriga Norden, utan bland de sämsta i hela det Europa och Västeuropa vi tror vi delar våra värderingar med.

– Det här visar kanske att det finns något gammalt som lever kvar i vårt land och i det fallet leder till en tystnadskultur. Det tycks vara svårt att diskutera dessa frågor i Finland.

I samband med flyktningvägen på sistone har våld mot kvinnor diskuterats mycket, men å andra sidan snävt så att problematiken flyttats ut på de som kommer in i landet?

– Jag tycker det hänger ihop med samma fenomen, att de stora medierna inte vill diskutera det som sker i folks hem. Man diskuterar det som sker bland folk som nyss kommit och det som sker på nya platser, till exempel utomhus.

Med risk för att göra samma misstag: har det sexuella våldet ändrat karaktär i och med invandringen?

– Det är alldeles för tidigt att säga det. Även om det funnits några gruppvåldtäkter kan man inte säga att det ändrat våldets karaktär i sin helhet.

– Jag tycker inte heller de rapporter som förekommit är förvånande. Bland nyanlända finns också sådana som inte är världens bästa barn. När det gäller alla sorters brott bland nyanlända syns de lite tydligare än de som gäller infödingarna.

På vilket sätt?

– Tröskeln att anmäla är mycket lägre. Men det är också svårare att till exempel som förbipasserande peka ut en vit man i en grupp på tjugo andra. Om det i gruppen däremot finns bara en svart man så märks han tydligt. Han sticker ut. Det är synligare.

Gatupatrullerna säger sig ibland finnas som ett svar på kvinnors rädsla, och en del kvinnor säger att det fungerar. Patrullerna motiverar också ibland sin existens med att ”Om vi förhindrar en enda våldtäkt är det värt det”. Vad kan man säga mot det? De har ju rätt? Om man är av annan åsikt går man lätt in i en retorisk fälla där de får det att låta som om man försvarade våldtäkt, eller åtminstone inte tog den på allvar.

– Om man lyckas förhindra våldtäkt är det en bra sak, men gatupatruller är kanske ändå inte det mest effektiva sättet att göra det på. Då skulle jag hellre se att de blev kompisar med de invandrare som de tror är riskfaktorer. Prata med dem, hör hurudan syn de har på kvinnor, och fråga dem hur det brukar vara hemma hos dem. Diskutera om det är annorlunda och jämför erfarenheter. Det tror jag skulle vara till nytta för båda parter.

– Det finns så mycket annat att diskutera än bara våldtäkten. Det är den de fokuserar på. Också om de genom sin patrullering kan undvika att sånt sker på gatan, hur kan de undvika att det sker inomhus? Hur undvika andra sätt än direkt våldtäkt där kvinnor förnedras?

Gatupatrullernas effekt här och nu diskuteras en hel del, men nu när dessa grupper samlats kan man väl fråga sig vad som händer med dem på tre, fyra års sikt?

– Jag har inte sett en sån här gatupatrull, men jag skulle sticka tvärt om jag såg en. Det är dem man behöver vara rädd för.

– Samtidigt är det klart att det finns problem med massinvandring, varför skulle det inte finnas det? På 30 000 personer måste det finnas en och annan skurk och en och annan som inte har någon supermodern syn på kön.

Harriet Silius.

Har rasismen som nu kommer till uttryck varit latent hela tiden?

– Jo, och den öppna rasismen har vuxit år för år. Det är klart att Sannfinländarna där har berett vägen och det gör de fortfarande. Men det har blivit mera utbrett och rumsrent att ha lite tveksamma åsikter.

– Det finns en stor känslighet kring ordet ”rasist”. Folk vill inte bli kallade rasister, de spärrar ut alla taggar och klor och förnekar. Det här är ett nytt fenomen, förr blev man inte kallad rasist oberoende av vad man sade.

Kan man koppla den öppna rasismen till att internet öppnat upp kanalerna?

– De sociala medierna har gjort det lättare att uttrycka sin åsikt, men det är inte bara det. Jag ser den politiska rasismen i Finland som en del av en europeisk utveckling – vi ser den i **Marine Le Pen** i Frankrike, **Viktor Orbán** i Ungern samt **Jaroslav Kaczynski** och **Beata Szydło** i Polen. **Anders Breiviks** massmord i Norge var ett extremt uttryck för den här utvecklingen.

De är starkt konservativa?

– Det hänger ofta ihop. Gatupatrullerna tror ju sig också stå för genuina finländska värden.

På tal om konservativ, vad tänker du om att hit kommer invandrare med en konservativ kvinnoosyn? Feminister är ofta välvilligt inställda till invandrare, samtidigt står dessa sällan för en modern kvinnoosyn. Är inte det rätt paradoxalt?

– Forskningen visar att när folk flyttar så ändrar de sig vanligen. Man måste anpassa sig till den miljö man kommer till. I viss mån gör den nya miljön också en förändring lättare. Det finns många exempel på

män med traditionella värderingar som blir till exempel hemmapapor, både av nödvång och av att de märker att det, åtminstone emellanåt, är trevligt att vara med barn. En sådan utveckling kan man se att invandring för med sig.

– Sedan finns det de som har det mycket svårt och kommer att hamna utanför och bli utan jobb och bli mer eller mindre utslagna. För dessa kan det enda sättet att få respekt, som de ofta talar om, vara i den grupp män de umgås med. Om man har kompisar att sitta och prata med hela dagen är det kanske okej, men har man inte ens det kan det gå riktigt illa. I en grupp utan arbete och meningsfull sysselsättning kan vad som helst hända.

Det är farligt att ha unga män utan sysselsättning, oberoende av var de kommer ifrån?

– Visst, ta till exempel de som for till Amerika på slutet av 1800-talet. Där fanns de som blev duktiga och framgångsrika, men också de som söp ihjäl sig eller slog sig samman med olika kriminella gäng. Det gällde också de finländare som åkte.

– Man säger att vi idag inte är så rika att vi skulle ha råd att ta hand om alla. Men det är vi visst, menar jag, visst är vi rika trots att vi har arbetslösa och trots att ekonomin går dåligt.

– Hur vi pratar om ett fenomen formar hur vi ser på det. Här har medierna, också mainstreammedierna, en stor betydelse. Man får höra om den så kallade flyktningkrisen varje kväll. Reportagen kan variera, men fast inget har hänt så ska ämnet med.

– Det finns en stor del av befolkningen som lever utanför internet. Barn och äldre personer. Många i den här gruppen har inte sett en enda gatupatrull eller varit på en flyktningföreläsning. För dem är allting

som förut. När jag går igenom stan så, visst, jag ser människor av andra färger men det är inga horder som kommer emot mig. Och när jag går ut på den österbottniska landsbygden ser jag ingen skillnad i år jämfört med för fem år sedan.

Vad har hänt i samhället på de tjugo år du varit professor? Har det hänt något?

– Visst finns det saker som blivit bättre. För tjugo år sedan diskutera- de man inte våld mot kvinnor lika mycket som nu och det fanns inte lika mycket forskning. Sexuella trakasserier på arbetsplatsen är något man börjat diskutera först under den här tiden, och även om det inte finns några superbra lösningar har det blivit en legitim fråga att ställa sig i samband med frågor om arbetsplatsklimatet. Tyvärr fungerar inte sättet att hantera problemet på.

Hur hanteras det och hur borde det hanteras?

– Det är chefsens sak att ta itu med sexuella trakasserier. Men i trakasse- rier finns det ofta inbyggt en hierarki så att den som trakasserar har en högre position än den som blir trakasserad. Den utsatta är med andra ord ofta beroende av trakasseraren som chef på något sätt. Det är ock- så möjligt att trakasseraren på många andra sätt är en duktig arbets- tagare och många av chefernas chefer kanske har svårt att ta itu med problemen för att de känner varandra och är kompisar. Ibland lyckas man få slut på trakasserier genom att prata med folk, men ibland lyck- as det inte. Många fall blir olösta och mycket få fall går till rättegång, vilket är den sista utvägen.

Vad har hänt inom genusvetenskapen på dina 20 år som professor?

– Genusforskningen har etablerat sig och blivit en normal del av uni- versitetssamfundet. Den finns vid alla större universitet i Finland, för att inte tala om utomlands. Intresset har ökat och växer med små steg hela tiden. Det finns genusvetenskaplig forskning också i Finland, samt en rad doktorer och docenter. Så nog har det hänt saker.

– En tydlig förändring är att det inte bara är förhållandet mellan kvinnor och män som diskuteras, utan de interna skillnaderna in- om grupperna lyfts fram tydligare. Då kommer vi in på frågor om till exempel sexualitet, etnicitet, religion och klass. Det här syns tydligt i forskningen.

Det hette kvinnovetenskap fram till 2014, när ämnet bytte namn till genusvetenskap. Betyder namnbytet något?

– Det kan betyda om man vill att det ska göra det, men jag har själv all- tid företrätt åsikten att ett ämnes namn har mera med rötter och tra- ditioner att göra än att det exakt skulle beskriva vilken forskning som pågår. Vi hade till exempel redan på 1990-talet forskare som sysslade med mansforskning. Det har också funnits de som forskat i transfrå- gor, de som varit mycket kritiska till den jämställdhetspolitik som är den vanliga i Norden och tycker den är diskriminerande.

På vilket sätt diskriminerande?

– Den diskriminerar ofta invandrare och sexuella minoriteter. Vi krä- ver till exempel att de som kommer till landet ska skriva under jäm- ställdhetspolitiken medan vi inte kräver det av våra egna medborgare.

Vart är genusvetenskapen på väg?

– Det är svårt att säga. Det allra nyaste är kanske att den intresserar sig för teknologi, naturvetenskap, medicin å ena sidan och förhållandet mellan människa och djur å andra sidan.

Som i djurrätsfrågor?

– Nja, mera i huruvida människan är det enda viktiga här på jorden, frågor som hänger ihop med klimat, miljö och i vilken mån vi har rätt att sätta oss på de som vi tror inte är människor. ♦

”Inte särdeles tjock ännu heller”

Den av Mattel tillverkade dockan Barbie har varit kontro- versiell sedan den kom ut på marknaden i mars 1956. Främst har den kritiserats för att representera ett för- vrängt kroppsideal. Enligt till exempel en undersökning gjord vid Helsingfors universitets centralsjukhus skulle Barbie, om hon var en människa, sakna de 17 till 22 procent kroppsfett som behövs för att en kvinna ska kunna bli gravid.

I år har Barbie börjat produceras i tre nya former – kortare, längre och rundare.

– Man kan inte säga annat än att det var så dags att nu efter 57 år göra lite andra versioner av Barbie. Den knubbiga är inte särdeles tjock ännu heller. Bättre är att Mattel gör dem i olika färger så att in- te alla är vita, säger **Harriet Silius**, professor emerita i kvinnoveten- skap vid Åbo Akademi.

– Samtidigt kanske det är viktigt att påpeka att det inte är Barbie som förorsakar ätstörningarna. Smalhetsidealet finns överallt, i film, i mode, i musik och på Youtube – ja, överallt. Det finns ett samband mellan detta ideal och att många vill bli magrare än de är. Det drab- bar flickor mer än det drabbar pojkar, även om det finns pojkar som drabbas av smalhetsidealet. Pojkar får inte heller vara tjocka.

© AFP / Lehtikuva

Men pojkar får vara stora?

– De får gärna vara långa och de får gärna vara... normala. Där är skillnaden, för flickor gäller det uttryckligen att vara smala.

Finns det ett symboliskt värde i att Barbie får nya former?

– Det som skett är att Mattel har fått mycket kritik. Det är en leksak som föreställer en vuxen kvinna. Där har man äntligen märkt att al- la inte ser ut så här. Kritiken har funnits i tiotal år, möjligen redan när Barbie lanserades, men nu har man varit lite mottaglig för den. Antagligen vill man nå de vuxna som tidigare vägrat köpa Barbie.

– Samtidigt kan man väl säga att Barbie är så överdriven att de barn, vi pratar idag om rätt små barn, som leker med dockorna inte ens uppfattar dem som bilder av riktiga människor.

Om man tänker på dockor riktade till pojkar, till exempel He-Man som var populär när jag var barn och som också tillverkades av Mattel – hur skiljer de sig?

– De är helt annorlunda. De har stora muskler och breda axlar, ut- trycker snabbhet och styrka.

Det maskulina idealet?

– Jo.

Men det fanns ingen protest mot He-Man, varför?

– Barbie är framför allt en mycket större produkt. Det finns knappt några flickor i den rika världen födda efter 1970 som inte haft en

barbiedocka. För pojkar har produkterna varit mera varierade, al- la har inte haft precis samma docka. Konkurrensen mellan olika till- verkare har varit större.

Därför har det inte gått att rikta kritiken till ett ställe?

– Nej, ingen enskild docka har varit så dominerande.

Ingen kan väl ha undgått att vi har en besvärlig syn på kroppar? Sker det någon utveckling på den här fronten?

– Nej, jag tycker inte det. Eller det händer så hemskt lite. Tidningen *Vogue* har slutat anlita modeller med ätstörningar och Italien, Spa- nien och Frankrike har satt en minimigräns på modellernas vikt. Så i någon mån kanske det händer något smått, men det är en tidning av många, och bara några länder.

– Sedan har det kommit andra rörelser som förespråkar att man är tjock och glad. När du ser på människors kroppsvikt i det rika väs- terlandet så har den ökat hela tiden, så det går åt det hållet. Men relativt lite händer. Ätstörningsproblemen behandlas som indivi- duella sjukdomar där orsaken till sjukdomen inte behöver vara in- dividuell, utan kan bero på omgivningen. Vi är omringade av ett smalhetsideal och till det kommer att man ska vara perfekt, inte ba- ra till sin kropp, utan på alla andra sätt. Det kan bli för mycket för en del människor i en viss ålder.

Det handlar inte bara om en barn-förälder-relation?

– Nej, man ska inte tro att ätstörningar förorsakas av föräldrar eller de närmaste. Det som finns utanför har mycket större betydelse. ♦

SAMARBETE KRING VATTEN GAV UTMÄRKELSE

ETT VATTENNÄTVERK bestående av fem forskningsorganisationer i Sydvästra Finland har fått utmärkelsen Årets Loura-samarbetare 2015. Utmärkelsen gavs till Pyhäjärvi-instituutti, Yrkeshögskolan i Satakunta, Åbo yrkeshögskola, Åbo universitet och Åbo Akademi.

Utmärkelsen ges som en påminnelse om vikten av gott samarbete, vilket vattennätverket är. Nätverket som de fem forskningsorganisationerna bilder har som mål att stöda företag inom vattenbranschen i Sydvästra Finland att växa och internationaliseras. Bland annat har man tillsammans genomfört flera pilotprojekt, till exempel vad gäller vattenrening.

Utmärkelsen delas ut av de så kallade Loura-städerna, ett samarbete mellan städerna på sydvästkusten (*Lounaisrannikon yhteistyö*): Åbo, Raumo, Nystad och Björneborg.

Professor **Tapio Salmi** deltog från Åbo Akademi när utmärkelsen delades ut den 4 februari 2016. Också professorerna **Stefan Willför** och **Johan Bobacka** vid Åbo Akademi har deltagit aktivt i samarbetet.

RUTH ILLMAN INVALID I VETENSKAPSRÅDETS BEREDNINGSGRUPP

DOCENT Ruth Illman har utsetts till medlem av Vetenskapsrådets beredningsgrupp HS-K, vilket är den panel inom ämnesområdet Humaniora och samhällsvetenskap som arbetar med religionsvetenskap, utomeuropeiska språk och kulturer, antikforskning samt etnologi.

Beredningsgruppens uppgift är att förse Ämnesrådet för humaniora och samhällsvetenskap med beslutsunderlag genom att kvalitetsbedöma det vetenskapliga inne-

FOTOUTSTÄLLNING I ÅA:S BIBLIOTEK

FOTOGRAFEN och bibliotekarien **Ingmar Lundbergs** bilder ställs ut i Åbo Akademis bibliotek 22.2–31.3.2016, entréhallen, Domkyrkogatan 2–4, Åbo.

Utställningen "I den bästa av världar 1978–2015, 13 analoga fotografier" presenterar ett urval foton både i svart-vitt och färg från de senaste trettiofem åren (1966–2000). Denna period sammanfaller till största delen med Lundbergs tjänstgöring som bibliotekarie vid Åbo Akademis bibliotek; han pensionerades hösten 1996 och flyttade till Mariehamn 1998.

ÅBO AKADEMIKER HÅLLER ÅRSMÖTE

MEDLEMMARNA i Akademiföreningen Åbo Akademiker r.f. kallar sina medlemmar till årsmöte tisdagen den 22 mars 2016 kl. 17.00 i Åbo Akademis huvudbyggnad, Domkyrkotorget 3, Åbo.

Den som önskar delta via videoöverföring från Academill, Vasa bör meddela om det till *alumnikoordinator@abo.fi* eller till 050 409 64 26 senast den 21 mars 2016.

hållet i ansökningar för forskningsfinansiering. Utgående från detta fattar ämnesrådet det slutliga beslutet om fördelningen av bidrag.

Vetenskapsrådet är en myndighet under Sveriges Utbildningsdepartementet med en ledande roll i att utveckla svensk forskning av högsta vetenskapliga kvalitet och därmed bidra till samhällets utveckling. Grupperna består av cirka 800 aktiva forskare, svenska eller utländska, med expertis inom olika områden. Utöver finansiering av forskning är Vetenskapsrådet rådgivare till regeringen i forskningsrelaterade frågor och deltar aktivt i debatten för att skapa förståelse för den långsiktiga nyttan av forskningen.

Ruth Illman är docent i religionsvetenskap vid Åbo Akademi och föreståndare för Donnerska institutet för religionshistorisk och kulturhistorisk forskning.

STUDENTKÖRERNA GER VERDIS REQUIEM

STUDENTKÖRERNA Brahe Djäknar och Florakören framför **Guiseppe Verdis** döds-mässa *Messa da Requiem* i Åbo Konserthus den 13 mars kl. 16.00. Med på senen är också Kungliga Teknologkören och symfoniorkestern KTH:s Akademiska Kapell. Dirigent är **Gunnar Julin** och solister är sopran **Hillevi Martinpelto**, mezzosopran **Ingrid Tobiasson**, tenor **Lars Cleveman**, samt bas **Gunnar Lundberg**.

Det är storslaget, känsloladdat, praktfullt. Verdis Requiem borde – enligt studentkörerna – tilltala också alla som gillar smöriga italienska ballader och symfonisk heavy. Biljetter fås via Lippupiste, *www.lippu.fi*.

SIBELIUSMUSEUM 90 ÅR OCH NY UTSTÄLLNING

SIBELIUSMUSEUM öppnade igen sina dörrar onsdagen den 3 februari med en helt förnyad instrumentutställning. Den nya basutställningen bygger på temat musiken och människan. Utställningen tar oss genom decennier av instrument och musicerande – från medeltid till nutid – med betoning på Finland och lokala företeelser.

Den förnyade instrumentutställningen finns i museets övre våning och fortsätter i nedre våningen med instrument både från Europa och från många andra världsdelar. I nedre våningen finns också samlingen med finländska historiska klaverinstrument.

"Resursbrist": En orsak för de mäktigaste

Veckans gästkolumnist, Adrian Perera, skriver om hur snart sagt alla andra än patienterna hänvisat till resursbrist i samband med "Kuppisskandalen". Frågan sträcker sig långt bortom det enskilda fallet.

SOCIALVÅRDEN i Finland har diskuterats flitigt under de senaste veckorna. *Turun Sanomats* avslöjande av misshandel och övermedicinering på psykiatriska enheten för geriatri vid Åbo stadssjukhus – även känd som "Kuppisskandalen" – ledde till en lavin av intervjuer med tjänstemän, vårdpersonal, och till och med någon enstaka före detta mentalvårdspatient. Familje- och omsorgsminister **Juha Rehula** krävde att myndigheterna skulle få mer befogenheter att övervaka socialvårdens sovrum och sjukhussängar samtidigt som han fördömde skötarna som misshandlat sina patienter.

Jag intervjuar en representant från Valvira om socialvården. Enligt henne övervakar vårdgivarna – oftast kommunerna – sist och slutligen sig själva.

De senaste nyheterna kring Kärkulla samkommun är ett praktexempel på detta: anonyma röster från en Kärkullaenhet i Pargas viskar att de sett tecken på vanvård, och Valvira ber Kärkulla att själv undersöka om anklagelserna stämmer.

Många som arbetar med socialvård har kritiserat detta system för att vara tandlöst och osystematiskt. Valvira håller förstås inte med. Det är en traditionell övervakningsmetod som fungerat hittills, säger representanten till mig.

– Dessutom har Valvira eller Regionförvaltningsverket inte så mycket resurser, säger representanten.

Valviras representant vill inte ha befogenheterna Rehula kräver eftersom man ändå inte har resurserna att aktivt syna landets vårdenheter.

– Men det verkliga problemet är ändå inte resursbrist. Det är fråga om vårdkulturen. Den moraliska och etiska plikten att sköta om de mindre bemedlade borde notas in bättre i vårdpersonalen, säger representanten till mig.

Till min stora skam ställer jag inte den viktigaste frågan: *hur försvarar du att du, som övervakande myndighet, kan hänvisa till resursbrist när du inte sköter ditt jobb, medan vårdpersonalen inte får göra det?*

Frågan är lång. Den sträcker sig faktiskt ända till de högsta beslutsfattarna i landet. Med debatterna kring socialvården som utgångspunkt verkar det i nuläget som om de svagaste i landet inte lyssnar på sina samveten, medan de starkaste enbart tampas med bristande resurser. Resultatet är att kritiken aldrig kan riktas uppåt, utan att vi som ett samhälle istället enbart sparkar neråt.

När regeringen fattar äckliga beslut är de inte omoraliska. Allt beror på resursbrist.

När Valvira inte aktivt kan hålla vakt över landets sjuka, gamla och utsatta är de inte känslolokala. De lider av resursbrist.

I stort sett alla förutom patienterna har använt "resursbrist" som en orsak, men så vitt jag vet har ingen anklagat systemet i sig för att vara omoraliskt eller stort. Tandlöst kanske, men inte sadistiskt.

Faran är att de enda som lider är de som redan är mest utsatta. I första hand är det fråga om patienterna på G1, som ingen hört något av eller ens tror att kan formulera en tydlig åsikt. I andra hand är det personalen vid sjukhuset, som redan var utarmad och nu också får stå ut med hotelser från allmänheten.

Med debatterna kring socialvården som utgångspunkt verkar det i nuläget som om de svagaste i landet inte lyssnar på sina samveten, medan de starkaste enbart tampas med bristande resurser. Resultatet är att kritiken aldrig kan riktas uppåt, utan att vi som ett samhälle istället enbart sparkar neråt.

Nu kommer man att införa strängare regelverk och lagstiftning för att ställa personalen inom socialvården till svars. Om anmälningarna om oegentligheter fortsätter kan Valvira alltid hota vårdgivaren med dryga böter.

Jag frågar Valviras representant hur böter ska hjälpa om kommunen redan lider av resursbrist.

– De får väl lösa det, säger hon. ♦

Adrian Perera

Skribenten är frilansjournalist och magister i litteraturvetenskap vid Åbo Akademi.

MEDDELANDEN FRÅN ÅBO AKADEMI

Utgivning och annonsreservering 2016

Nr	Utgivning	Reservering	Material
3	15.4	29.3	4.4
4	17.5	27.4	3.5
5	17.6	31.5	6.6

Kommunikationsenheten vid Åbo Akademi 2016

IMPORTANT MEETINGS SINCE 1229.

TURKU

TURKU CONVENTION AND EVENTS BUREAU

är forskarens bästa vän vid planering och ansökan av internationella kongresser. Hos oss får du proffsig och sakkunnig hjälp med att välja hotell- och möteslokaler. Tillsammans hittar vi det bästa sättet att marknadsföra Åbo och din kongress. Vår service är avgiftsfri. Följ med oss på resan!

visitturku.fi

